BUNJEVAČKE novine

Informativno - političko glasilo

Subotica, april 2007. • Godina III • Broj 22

Cina: 50 dinara

ISSN 1451-2505

„Mi ode dođosmo
U najlipče dvore,
U najbogatije,
Perom pometene,
Vodom polivene,
„LjELjO"

Bunjevački Nacionalni Savet

Национални савет буњевачке националне мањине
Nacionalni savet bunjevačke nacionalne manjine
National Council of the Bunjevac Ethnic Minority

Slušajte radio emisije na bunjevačkom jeziku - „Bunjevačka rič”

Radio Novi Sad - 100 Mhz
vrime emitovanja: petak 22.00 - 22.30 sati

Subotica
Prvi program Radio 103
vrime emitovanja: nediljom od 17.30 - 18.30 sati

Kanal 54 - Sombor
radio Folk Fortuna
vrime emitovanja: sridom od 16.00 - 17.00 sati

Gledajte bunjevačku emisiju „SPEKTAR”

Televizija Novi Sad - II program
vrime emitovanja: svake druge nedilje od 16.30 - 17.00 sati

Positite naše internet strane
www.bunjevci.org.yu

OSNIVANJE I FUNKCIONISANJE
NIU “BUNJEVAČKOG INFORMATIVNOG CENTRA”
POMOGLI

MINISTARSTVO KULTURE
REPUBLIKE SRBIJE

POKRAJINSKI SEKRETARIJAT ZA INFORMACIJE
AUTONOMNE POKRAJINE VOJVODINE

BUNJEVAČKE
Informativno - političko glasilo
Subotica, avgust 2005. • Godina I • Broj 2
novine
Cena: 50 dinara

Informativno-političko glasilo bunjevačke nacionalne manjine

Godina III Broj 22.
April 2007. godine.
Cina 50 dinara
Izlazi poslidnjeg petka u misecu

Izdavač:
NIU „BUNJEVAČKI INFORMATIVNI CENTAR" - Subotica

Osnivač izdavača:
NACIONALNI SAVET BUNJEVAČKE NACIONALNE MANJINE

V.d. Direktor NIU B.I.C. i
V.d. glavnog i odgovornog urednika:
mr Suzana Kujundžić - Ostojić
Savit novina:
Mijo Mandić (mlađi)
Nevenka Bašić Palković
Mirjana Savanov

Tehnički urednik:
Ivan Mikulić

Stalni saradnici:
Nevenka Bašić Palković
Ana Vojnić Kortmiš
Snježana Luetić Vujić
Livia Tričko Stantić
Miodrag Radojčin
Zoran Veljanović
Joso Poljaković
dr Andrija Peić
Marija Horvat
Nikola Sedlak
Milorad Blažić
Dragan Tovarišić

Adresa:
Trg Cara Jovana Nenada 15/1
24000 Subotica
Telefon/fax: 024 523-505
e-mail: bic@tippnet.co.yu
Tekući račun: 160-143270-73

Štampa:
Čikoš - Štampa - Subotica

Distribucija:
„Štampa sistem" - Beograd
„North press" - Subotica
„Grutini press" - Sombor
„Futura plus" - Beograd

Nacionalni savet bunjevačke nacionalne manjine:
Kancelarija u Subotici:
Trg Cara Jovana Nenada 15/5
24000 Subotica
Telefon/fax: 024 554-881
e-mail: bns.scg@EUnet.yu
bns.scg@panonn.net
Regionalna kancelarija u Somboru:
Staparski put br. 10
25000 Sombor
Telefon/fax: 025 28-939

Rič urednika

Poštivana čeljadi!

„Mi ode dođosmo
U najlipče dvore,
U najbogatije,
Perom pometene,
Vodom polivene „ljeljo"

Vako su kadgod po bunjevačkim sokacima pivale kraljice na Dove. S pismom su domaćinima želile sriću, zdravlje i blagostanje. Kraljice danas odavno ne iđu, al će vam redakcija "Bunjevačkih novina" misto nji poželit sve najbolje.

Tušta je naši Bunjevaca šta daleko od svojeg rodnog kraja žive, željni svoje riči i običaja. Zato, kad budete kitili kuću na Dove, metnite koju granu više i za nji.

U ovom broju uveli smo novu rubriku, di će se pisat o bunjevačkim običajima od rođenja do smrti. Nadamo se da će vam se sviđat.

Pišite nam i vi šta bi volili čitat u našim i vašim "Bunjevačkim novinama".

Budi Bunjevac čitaj– Bunjevačke novine!

U ovom broju:

Str. 4.-5. **BUNJEVAČKA STRANKA UČESTVOVALA U RADU EVROPSKOG PARLAMENTA U BRISELU 20. MARTA**
Str. 6. **POVELJA ZA 70 GODINA RADA NA BUNJEVAČKOJ KULTURI**
Str. 7. **I BUNJEVCI U PORODICI SLOVENA**

Ako i vi želite da vam poštaš svakog prvog u misecu donese „Bunjevačke novine" pritplatite se na nji

PRITPLATA

do kraja 2007. godine: 280 dinara
Platit možete na naš tekući račun kod:
BANKA INTESA na broj: 160-143270-73 sa naznakom za pritplatu. Posli uplate nazovite nas, kako bi upisali vašu kućnu adresu: 024 523-505

CIP - Каталогизација у публикацији Библиотека Матице српске, Нови Сад

659.3(=862)

BUNJEVAČKE *novine*: informativno - političko glasilo / v.d. glavnog i odgovornog urednika Suzana Kujundžić - Ostojić. - 1998-2004; God. 1. br. 1 (2005) - . - Subotica: NIU Bunjevački informativni centar, 1998-2004; 2005 - . - Ilustr.; 30 cm Mesečno

ISSN 1451-2505

COBISS.SR-ID 133482759

Na naslovnoj strani:
Mala kraljica
autor: Marija Horvat

BRISEL POTVRDIO POSTOJANJE BUNJEVACA

BUNJEVAČKA STRANKA UČESTVOVALA U RADU EVROPSKOG PARLAMENTA U BRISELU 20. MARTA

• Smatram da će se događaji u Briselu jako dobro reflektovati i na Suboticu, i verujem da se više neće postavljati pitanje da li Bunjevci postoje ili ne

Pridstavnici Bunjevačke stranke su 20. marta, po pozivu, učestvovali u javnoj raspravi "Multietnička Vojvodina - šansa za demokratsku Srbiju" u Parlamentu Evrope, u Briselu. Kako je **Darko Babić**, pridsidnik Bunjevačke stranke, kazo po povratku, za Bunjevce je ključno da sa 20. martom ove godine Evropska unija tretira Bunjevce ko ravnopravan narod sa svima ostalima koji žive u Vojvodini.

Babić je prid Parlamentom pročito govor u kojem je izložio položaj Bunjevaca, sa osvrtom na kratku istoriju i događaje koji su se dešavali do 1918. godine i do današnji dana, ko i ocinu da je bunjevačka nacionalna manjina u nepovoljnom položaju u odnosu na većinski narod i druge nacionalne manjine u Vojvodini.

– Smatram da će se događaji u Briselu jako dobro reflektovati i na Suboticu, i verujem da se više neće postavljati pitanje da li Bunjevci postoje ili ne. Naša ideja nije da dižemo bilo kakve međunacionalne tenzije, nego da budemo svi ravnopravni. U govoru sam naglasio da smo imali problema ne od većinskog naroda, već da jedna nacionalna manjina osporava pravo na život drugoj nacionalnoj manjini - naglasio je Babić.

Obraćajući se Parlamentu Evrope, Babić je za sebe kazo da je pripadnik jednog od najstariji naroda na Balkanu i u Evropi, Bunjevaca, i da ovom prilikom želi predstavit dio istorije i trenutni položaj svojeg naroda. Istorijski put je započo podatkom da su Južni Sloveni došli na Balkan u VI viku i tu zatekli bratske narode koji su **"govorili sarmatsko-slavenskim dijalektom, a to su prvenstveno bili Dačani, preci Bunjevaca. U suživotu sa ostalim**

Darko Babić u Evropskom parlamentu.

plemenima Južnih Slavena vremenom naš narod se slavenizirao, primio hrišćanstvo, da bi se u svim crkvenim dokumentima koji su pisani na latinskom jeziku za označavanje bunjevačke nacije upotrebljavala reč - Ilir". Sa imenom Bunjevci u pisanim dokumentima prvi put se susrićemo tek na početku XVII vika. To je jedan od razloga zbog čega se o poriklu i imenu na-šeg naroda do stvaranja Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca bavio mali broj etnologa.

Izmed ostalog, Babić je u svom govoru izno da su Bunjevci u XX viku do 1918. godine živili u austrougarskoj monarhiji, di su u popisu stanovništva iskazivani ko poseban narod. U periodu do početka Drugog svitskog rata objavljeno je priko 40 knjiga o poriklu i običajima Bunjevaca, **u kojima, u zavisnosti od toga gde su objavljeni, u Zagrebu ili u Beogradu, provejavaju dve teze: Bunjevci su Hrvati koji su izgubili svest o matici, i Bunjevci su pokatoličeni Srbi. Već tada je bilo jasno da se vrše pripreme za asimilaciju Bunjevaca** - konstatuje u izlaganju Darko Babić.

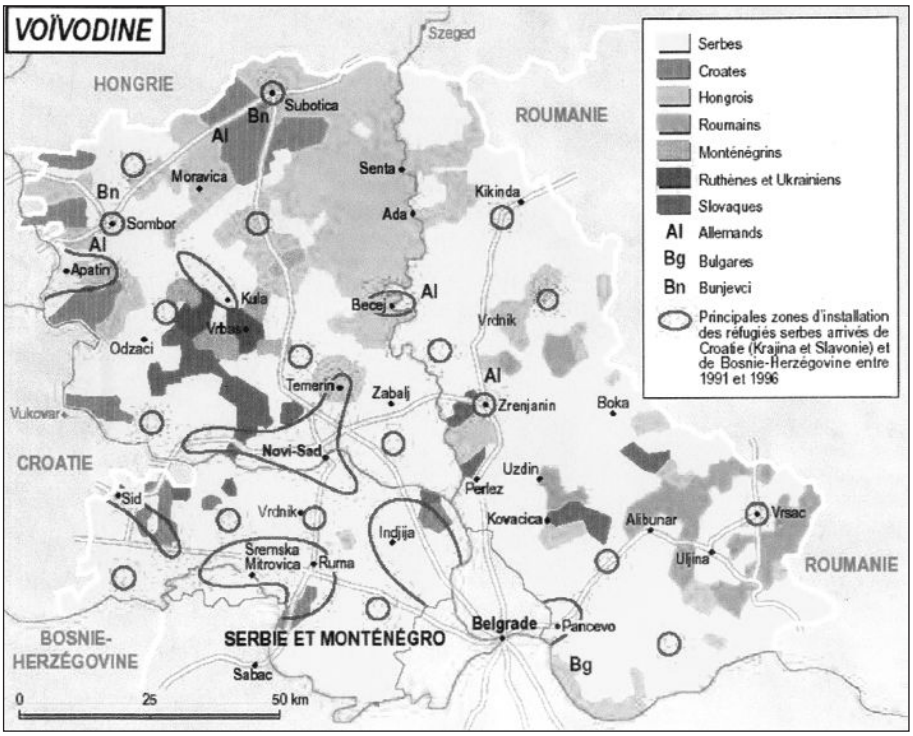
Na popisu stanovništva 1941. godine, koji su izvršile mađarske vojne vlasti, najviše je bilo Bunjevaca, 43.832, zatim Mađara 38.335, Srba 8.759 i Hrvata 880. Po završetku Drugog svitskog rata CK KPJ je objavio da **"Bunjevci se ubuduće imaju tretirati kao Hrvati, a na položaje će svi dolaziti na bazi nacionalnog ključa".** Dokument o tom je izdat maja 1945. godine, za koje Babić u referatu kaže da je **"izdato naređenje kojim je izvršen genocid nad jednim celim narodom."**, i taj dokument je priložio u govoru.

"Ovo je jedinstven primer u Evropi da je iz političkih razloga Komunistička partija Jugoslavije izvršila genocid i oduzela pravo na život i opstanak jednog naroda.

Do 1991. godine Bunjevci nisu imali slobodu izbora i izražavanja o pripadnosti našoj nacionalnoj manjini, od te godine omogućeno nam je na popisu stanovništva to pravo, al brez uživanja svi prava u vezi s tim izborom.

Bunjevačka stranka smatra da je položaj bunjevačke nacionalne zajednice u Republici Srbiji neprihvatljiv, da su pripadnici naše zajednice u neravnopravnom položaju u odnosu na većinski narod i druge manjine.

Nad Bunjevcima se vrši političko-pravno nasilje kao planska i organizovana aktivnost sa ciljem asimilacije Bunjevaca u Hrvate. Republika Srbija ne preduzima mere pravne zaštite koje bi nam omogućile očuvanje i razvoj našeg nacionalnog identiteta na koje je obavezna u skladu sa domaćim zakonodavst-

Bunjevaci na karti Evropske unije

vom i međunarodnim ugovorima i drugim dokumentima o ljudskim pravima i osnovnim slobodama, kao i o zaštiti manjina."

U daljem govoru Babić navodi poteškoće sa kojima se susriće bunjevčka zajednica u Srbiji, pa kaže: **onemogućeno nam je pravo uživanja načela nediskriminacije, što se najgrublje krši na primeru vođenja kadrovske politike u lokalnoj samoupravi; ne uživamo pravo zaštite nadležnih institucija Republike Srbije od aktivnosti hrvatske nacionalne manjine koja ugrožava naš opstanak; delimično ne ostvarujemo kulturnu autonomiju; nemamo adekvatan pristup elektronskim medijima, osporava nam se pravo na jezik i pismo manjine iako u Zakonu o zaštiti prava i sloboda nacionalnih manjina se kaže: Ukoliko u trenutku donošenja ovog zakona ne postoji obrazovanje na jeziku nacionalne manjine u okviru sistema…, država je dužna stvoriti uslove za organizovanje obrazovanja na jeziku nacionalne manjine, a do tog vremena obezbediti dvojezičnu nastavu ili izučavanje jezika nacionalne manjine sa elementima nacionalne istorije i kulture za pripadnike nacionalne manjine".**

Darko Babić je navo da je Nacionalni savet bunjevačke nacionalne manjine podno zahtiv da se 2005. godine u škule uvede u nastavni plan i program za prva četri razreda osnovne škule, ko izborni predmet uvede bunjevački jezik sa elementima nacionalne istorije i kulture. Pedagoški zavod Vojvodine, Sekretarijat za propise, upravu i nacionalne manjine AP Vojvodine je prvo dono pozitivnu odluku da bi je potom poništio brez obrazloženja. Na spisku poteškoća Babić navodi da se Bunjevcima osporava pravo na očuvanje nacionalnog identiteta i viroispovesti na maternjem jeziku.

Na kraju svojeg govora Babić je pomenio i Deklaraciju o položaju hrvatskog naroda u Vojvodini, u kojoj DSHV (Demokratski savez Hrvata u Vojvodini) **optužio našu državu da radi na deljenju hrvatske manjine, tako što nastoji od jedne regionalne hrvatske etničke skupine (Bunejvci) koja govori jednim od dijalekata hrvatskog jezika, veštački stvori novu etničku grupu i suprotstavljaju je hrvatskoj zajednici. Zato, kako se zaključuje u ovom delu Deklaracije, stoji da to sve ima za cilj olakšavanje asimilacije hrvatske zajednice**. Babić je u govoru naveo da je ovde na delu zamena teza i pokušaj konačne asimilacije Bunjevaca, sa kojom su upoznali vlade Pokrajine i Srbije, ko i pridsidnika Skupštine Srbije i predsednika Republike Srbije, a podneta je i krivična prijava protiv pridsidnika DSHV-a za krivično dilo rasne, virske i međunacionalne mržnje i objavljeno je otvoreno pismo predsedniku vlade Srbije. No, reakcija je izostala.

Na kraju govora stoji konstatacija da Bunjevačka stranka smatra da svim manjinama ravonopravno triba osigurat najviši nivo prave zaštite za očuvanje i razvoj njevi nacionalni identiteta u skladu sa Zakonom o zaštiti nacionalni manjina i međunarodnim ugovorima i drugim dokumetima u ovoj oblasti. **V. M.**

Marku Peiću

POVELJA ZA 70 GODINA RADA NA BUNJEVAČKOJ KULTURI

Čerez bolesti Marko Peić bio je spričen doć na svečanu Akademiju 23. februara, proslavu Dana osnivanja prvog nacionalnog savita, di su bile dodiljivane zafalnice svima koji su svojim radom doprineli napritku Bunjevaca. I tom prigodom 12. marta kazano da je samo Marko Peić dobio Povelju, ko najviše priznaje za sedamdeset godina dugo zalaganje za svoj narod.

Čim mu je to zdravstveno stanje dozvolilo Marko Peić došo je u prostorije Bunjevačkog nacionalnog savita, di mu je pridsidnik Nikola Babić uručio Povelju. Teško je

Pridsidnik Nacionalnog savita Nikola Babić i Marko Peić

Marko Peić i prof. dr Dragoljub Petrović

kome se odužit ko je sedamdeset godina radio za napridak i kulturu Bunjevaca, ovo je samo simbol da je njegov rad poštivan. Ni posli toliko godina naš Marko Peić ne pristaje radit, već i dalje nastavlja svoje angažovanje na dosadašnjim projektima. Ovaj put, na drugom dilu bunjevačkog ričnika, čiji se nastavak radi u saradnji s Maticom srpskom i Bunjevačkom maticom.

Tom prilikom uručen je pridstavnikima Matice srpske, Pavlu Stanojeviću, sekretaru Matice srpske i gospođi Julkici Đukić sa

Pavle Stanojević - sekretar Matice srpske, Nikola Babić i Suzana Kujundžić - Ostojić

Odiljenja za jezik, novi leksički materijal za nastavak rada.

Sastanku je bio prisutan i dugogodišnji saradnik Marka Peića na prvom ričniku prof. dr Dragoljub Petrović, ko i pridsidnik Nacionalnog savita Nikola Babić, gospođa Đurđica Skenderović, pridsidnica Izvršnog odbora, te mr Suzana Kujundžić – Ostojić, koja će bit novi saradnik na II izdanju ričnika.

S.K.O.

BUNJEVAČKA MATICA NA PRVOM EVROPSKOM KONGRESU SLOVENSKI MATICA U SLOVAČKOJ

I BUNJEVCI U PORODICI SLOVENA

Bunjevačka matica je od 26–28. marta učestvovala na prvom evropskom kongresu slovenski matica, održanom u mistu Martin u Slovačkoj. Bunjevačku maticu su pridstavljali **Ivan Bašić Palković**, **pridsidnik Matice, Ivan Sedlak, podpridsidnik,** i **Marko Marjanušić, član Glavnog odbora Matice.** Prima njevim ričima, koje su izneli 3. aprila na konfrenciji za štampu, na kongresu su dominarale tri teme, "Slovenstvo i Sloveni na pragu 21. vika", "Matice slovenski naroda ko kulturni i duhovni fenomen Evrope" i "Narodni identitet, dragulj integriteta".

Ivan Bašić Palković je postojanje matica nazvo specifikumom slovenski naroda, koje diluju ko jedinstven oblik nevladini kulturni organizacija s ciljom da slovenski narodi dobiju zasluženo misto u velikoj porodici evropski naroda. Na kongresu je 11 matica iz 8 zemalja, Srbije, Hrvatske, Crne Gore, Slovenije, Nemačke, Češke, Slovačke i Ukrajine potpisalo memorandum, čiji je tekst pročito pridsidnik Bunjevačke matice:

Radno pridsidništvo drugog dila Evropskog kongresa u kom je i pridsidnik BM Ivan Bašić Palković

Pridstavnici Bunjevačke matice na kongresu Ivan B. Palković, Ivan Sedlak i Marko Marijanušić.

– Matice slovenskih naroda su stvorile institucionalnu i građansku platformu za zaštitu nacionalnog identiteta, kulture i demokratije. One su na ovom kongresu prihvatile zajednički Memorandum u kome navode da Evropu smatraju za kontinent ravnopravnih kultura, jezika i nacionalnih identiteta, kao i da podržavaju humanističke demokratske i hrišćanske tradicije Evrope koje predstavljaju kamen temeljac kulturnog, duhovnog i društvenog razvoja kontinenta u 21.veku. Matice preporučuju izvršnim vlastima slovenskih zemalja da istorijski afirmisane matice postanu integralni deo državne kulturne podrške u decenijama koje slede. One pozivaju na saradnju sve organizacije koje prihvataju i podržavaju slovensku uzajamnost i vrednosti evropskog zajedništva, a strukturama odlučivanja u Evropskoj uniji preporučuju da podrže integracionu volju ostalih slovenskih naroda da postanu priznati i ravnopravni članovi ujedinjene Evrope.

Na kongresu u Martinu, varošici sa oko 50.000 stanovnika, Ivan Sedlak je podno referat o istorijskim korenima Bunjevaca na ovim prostorima i njevoj borbi za očuvanje nacionalnog i kulturnog identita. Prima njegovim ričima, referat je primljen s velikim interesovanjom i simpatijama za ovu malu nacionalnu zajednicu koja broji oko 20.000 pripadnika u Srbiji. To je, kako je naglasio, značajan broj ako se uzmu u obzir viševikovni pokušaji asimilacije Bunjevaca.

Govoreć o dolasku Bunjevaca na ove prostore Ivan Sedlak je kazo da prvi pisani tragovi datiraju iz prve polovine XVII vika.

I pored činjenice da nikada nismo imali svoju nacionalnu državu sa nacionalnim imenom, Bunjevci su sačuvali nacionalni identitet, običaje, kulturnu tradiciju i jezik do današnjih dana. Najteži period za Bunjevce nastupio je posli Drugog svetskog rata kad nam je državnom uredbom ukinuto pravo da se izjašnjavamo kao Bunjevci i kada smo morali da se pišemo kao Hrvati, što je trajalo sve do 90-ih godina XX veka, kada smo ponovo mogli da koristimo svoje nacionalno ime. Tada dolazi do obnavljanja Bunjevačke matice, stvara se mreža kulturnih institucija i počinje izdavačka delatnost. Zakonom o nacionalnim manjinama iz 2002. godine priznati smo kao nacionalna manjina u Srbiji, a sledeće godine je osnovan i Nacionalni savet Bunjavaca. Jedino nam se sada, zbog interesa dnevne politike, osporava pravo na jezik i na obrazovanje na svom jeziku – kazo je Sedlak, ističući da Bunjevci danas ne traže škule na bunjevačkom, već samo uvođenje fakultativne nastave za izučavanje elemenata jezičkog i kulturnog nasleđa Bunjevaca.

Marko Marjanušić je, izmed ostalog, kazo da svi nose izvanredne utiske iz Slovačke, da su svi na kongresu podjednako uvažavani, brez obzira odkaleg dolaze i kako dugo njeve matice postoje. On je kazo da je ovaj susrit širom otvorio vrata saradnji Subotice i Martina, grada domaćina, na kulturnom, sportskom i drugim planovima. On je takođe kazo da je Matica srpska najstarija, a da je njev pridsidnik imo čast prvi potpisat zajednički memoradum kongresa.

Članovi Bunjevačke matice su ocinili ovaj kongres ko još jedan korak u afirmaciji svoje nacionalne zajednice, a dalje povezivanje slovenski naroda ko način da se lakše izbore za očuvanje svojeg identiteta.

V.M.

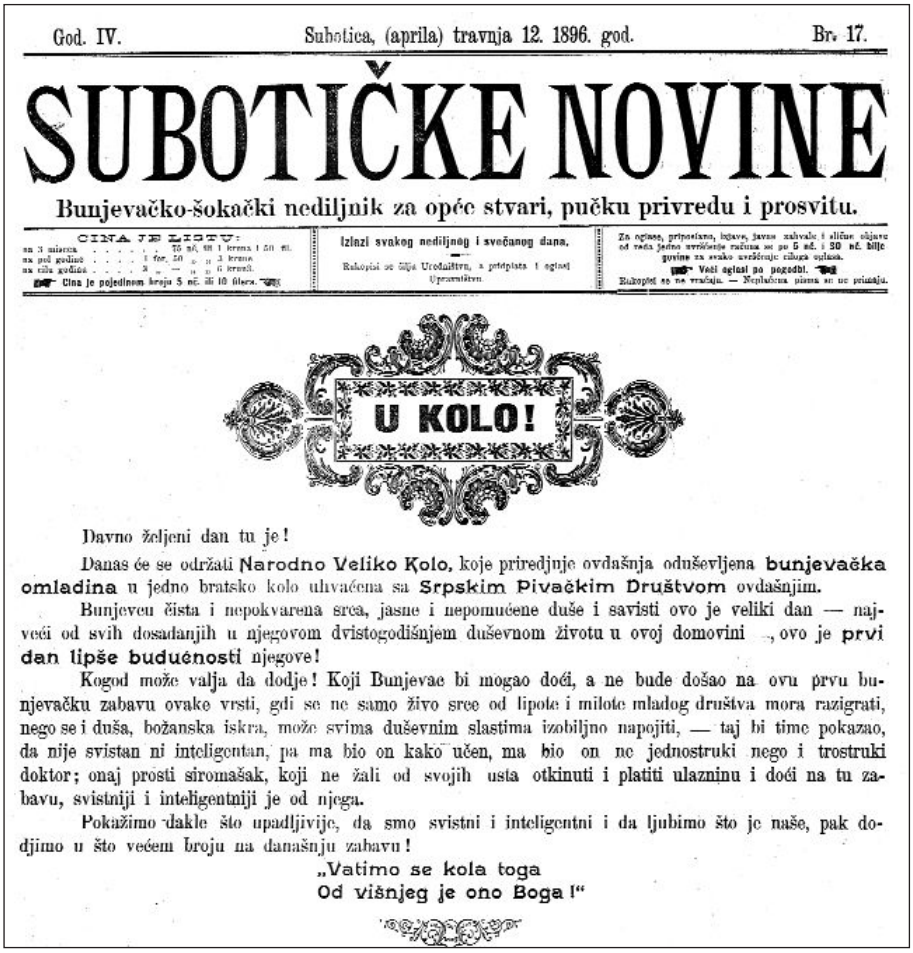
PRVO VELIKO NARODNO KOLO

Krajem XIX vika u jeku je bio narodni pokret kod Bunjevaca, koji su pridvodili Ivan Antunović, Pajo Kujundžić, Mijo Mandić, Kalor Milodanović i Boza Šarčević. Osnivaju se prve nacionalne i kulturne ustanove (Pučka kasina, Kolo mladeži), kao i politička partija (Bunjevačka stranka), koja je izašla na parlamentarne izbore 1880. godine i bunjevački kandidat je izabran.

Hiljade stranica prvi bunjevački novina i kalendara (***Bunjevačke i šokačke novine, Vila, Neven, Subotička Danica, Subotičke novine)*** ispisane su nastojanjima bunjevački prvaka da se narod sačuva od odnarođivanja, da se aktivira bunjevačka mladež u borbi za očuvanje nacionalnog identiteta i da se ostvare veća prava za Bunjevce. U to vrime, bunjevački jezik je protiran iz bunjevački škula i stalno se vodi borba za njegovo vraćanje u nastavu.

Hrabri kaćmarski učitelj Mijo Mandić seli se u Suboticu 1892. godine i nastavlja tajno da uređuje bunjevački misečnik ***Neven*** (1884–1914), a pop Pajo Kujundžić, pored uređivanja i razdiljivanja ***Danice*** – kalendara koji se najduže održao kod Bunjevaca, vodi bitku za bunjevačku škulu. U to vrime u Subotici izlazi još jedan bunjevačko-šokački nediljnik za opće stvari, pučku privredu i prosvitu, pod naslovom ***Subotičke novine*** (1893–1898), čija je stalna tema uvođenje bunjevačke nastave u osnovne škule. Ove novine tema su današnjeg osvrta na našu prošlost, jer iako je prošlo više od sto godina, nike stvari još nisu razrišene.

Subotičke novine uređivao je Mladen Đorđe Karanović i jedno kraće vrime Vinko Blesić, a štampane su u štampariji dr Dušana Petrovića, koju je kasnije priuzeo Vinko Blesić, pa Nikola Tomić. Ovaj nediljnik pravi je pokazatelj bunjevačko-srpske saradnje na polju kulture i borbe za nacionalna prava potlačeni slovenski naroda u Austro–Ugarskoj monarhiji do njenog raspada. Advokat D. Petrović je cilog svog života pomago i Bunjevce i Srbe u izdavačkoj i novinskoj dilatnosti. On je jedan od trojice bunjevački mecena

God. IV. Subotica, (aprila) travnja 12. 1896. god. Br. 17.

SUBOTIČKE NOVINE

Bunjevačko-šokački nediljnik za opće stvari, pučku privredu i prosvitu.

CIJENA JE LISTU: ... Cina je pojedinom kroju 5 nč. ili 10 filera.

Izlazi svakog nediljnog i svečanog dana. Rukopisi se šilju Uredništvu, a pripošlja i oglasi Upravništvu.

Za oglase, priposlane, lejave, javne zahvale i slične objave od veća jedno vrišćete računa se po 5 nč. i 30 nč. biljeg povine za svako vrišćenje ričuga oglasa. Veći oglasi po pogodbi. Rukopisi se ne vraćaju. — Neplaćena pisma se ne primaju.

U KOLO!

Davno željeni dan tu je!

Danas će se održati **Narodno Veliko Kolo**, koje priredjuje ovdašnja oduševljena **bunjevačka omladina** u jedno bratsko kolo ulivaćena sa **Srpskim Pivačkim Društvom** ovdašnjim.

Bunjevcu čista i nepokvarena srca, jasne i nepomućene duše i savisti ovo je veliki dan — najveći od svih dosadanjih u njegovom dvistogodišnjem duševnom životu u ovoj domovini —, ovo je **prvi dan lipše budućnosti** njegove!

Kogod može valja da dodje! Koji Bunjevac bi mogao doći, a ne bude došao na ovu prvu bunjevačku zabavu ovake vrsti, gdi se ne samo živo sreo od lipote i milote mladog društva mora razigrati, nego se i duša, božanska iskra, može svima duševnim slastima izobiljno napojiti, — taj bi time pokazao, da nije svistan ni inteligentan, pa ma bio on kako učen, ma bio on ne jednostruki nego i trostruki doktor; onaj prosti siromašak, koji ne žali od svojih usta otkinuti i platiti ulazninu i doći na tu zabavu, svistniji i inteligentniji je od njega.

Pokažimo dakle što upadljivije, da smo svistni i inteligentni i da ljubimo što je naše, pak dodjimo u što većem broju na današnju zabavu!

„Vatimo se kola toga
Od višnjeg je ono Boga!“

iz redova bratskog srpskog naroda u istorijski najtežim trenucima za Bunjevce i zato se njegovo ime mora pamtiti i spominjati. U ***Subotičkim novinama*** on je bio saurednik, u bunjevačkom ***Nevenu*** saradnik, a štampao je i *Subotičku Danicu,* te je od mađarske vlasti odma proglašen za „panslavistu“ koji se opire mađarizaciji Bunjevaca.

Dr Dušan Petrović (1865–1929) je rođen u Aradu, ali je kao mali došao kod svoje bogate tetke u Suboticu i od nje je išo u gimnaziju. Od tetke je naslidio kuću, plac za buduću štampariju i pedeset lanaca zemlje. Ko advokat i bogat čovik, oženjen francuskom baronesom, bio je vrlo cinjen i rado viđen u društvu, naročito zato što je davao puno novaca u korist svog potlačenog naroda. To će ga kasnije dovesti na rub siromaštva, ali on se nikad nije požalio. Svoju štampariju je oko 1900. prodao Bunjevcu Vinku Blesiću, kad se odselio u Budimpeštu, a 1929. godine umro je u sirotinjskom domu.

Urednik ***Subotičkih novina***, Mladen Karanović, Petrovićev saradnik, takođe je zagovarao čvrstu saradnju sa Bunjevcima, naročito posli molbe braće pop-Kujundžića da ostane u Subotici, nakon svršene karlovačke bogoslovije. I on je svoje znanje i imanje ulagao u ***Subotičke novine***, u Petrovićevu štampariju i u druge srpsko-bunjevačke poduhvate (Pučku gazdačku banku i dr.), kao i starina Boško Vujić, zemljoposidnik i kraljevski poštar, prvi među bunjevačkim pomagačima. Zbog otvorene borbe za bunjevački jezik na stranicama svoji novina, Karanović je odgovaro prid sudom i od 1898. više nije mogao da jih uređuje.

Nije čudo, da su se u ovakim novinama tokom 1896. godine pojavili brojni članci o školi i prosviti kod Bunjevaca: njeva suština je u tom da Bunjevci traže ostvarenje svoji zakonski prava na upotribu maternjeg

jezika u školi i u javnim poslovima jer čine veću polovinu stanovništva Subotice. Pošto ovoj molbi nije udovoljeno oni su poslali apelatu (priziv) ministru prosvite Vlašiću sa hiljadu potpisa ugledni Bunjevaca, slobodni građana – cili tekst molbe i imena hiljadu Bunjevaca dati su u broju 25 za 1896. a iste godine štampana je i vist da je izašla knjiga ***Bunyevác kérdés*** u kojoj se detaljno razmatraju ova pitanja.

U bunjevački priporod krajom XIX vika aktivno se uključila i bunjevačka omladina, na čelu sa svojim udruženjem Kolom mladeži, upravo posli odbijanja „školske stolice" da se uvede nastava na bunjevačkom jeziku u osnovnim školama. Kolo mladeži je u Subotici, 12. aprila 1896. na Mladi Uskrs održalo priredbu pod nazivom Veliko narodno kolo. Više članaka u ***Subotičkim novinama*** posvićeno je ovoj značajnoj akciji bunjevačke omladine: u broju 16 od 5. aprila 1896. najavljeno je da će se priredba odžati u dvoranama pozorišne zgrade („kod varoši Pešte") uz učešće Srpskog pivačkog društva i Dobrovoljne tamburaške družine; u sledećem, 17. broju od 12. aprila na naslovnoj strani je poziv i obavištenje da se Veliko narodno kolo održava tog dana, da je to prvi dan lipče budućnosti „Bunjevcu čista i nepokvarena srca, jasne i nepomućene duše i savisti, veliki dan – najveći od svih dosadanji u njegovom dvistogodišnjem duševnom životu u ovoj domovini". Poziv je jasan, nedvosmislen, „od Boga" i ko ne dođe smatraće se da „nije svistan, ni inteligentan" i da ne ljubi ono što je naše.

U broju 18/1896. nalazi se detaljan izvištaj sa prvog Velikog kola kome su prisustvovali Boza Šarčević, Joso Rajčić, Ivan Stantić (pridsidnik Pučke kasine), Ive Prćić (pridsidnik Pokopnog društva sv. Ivana), Đeno A. Dulić, senator, i Stipan Peić, blagajnik, kao gradski zvaničnici, te od Srba pukovnik Marko Knežević, Niko Maksimović, I. Kosanović, braća Manojlović, Dušan Petrović i drugi. Navodi se i činjenica da mnogi ugledni Bunjevci građani nisu smili doći, ili nisu tili, zbog čega triba da ji je stid i sram, jel je sve dobro prošlo i kolo je sasvim uspilo! Dalje ne ističe da je priredba počela pismama: Čuj, Bunjevče veso glas! i Ustaj, ustaj Srbine – prvi primaš je bio Marko Stipić, trgovac, sa družinom, a kod Srba Milo Raić, horovođa Srpske pivačke družine. Prvi put javno je recitovala (krasnoslovila) jedna bunjevačka divojčica, Lozika Prčićeva i to pismu „Rodu", Mladena Barbarića, objavljenu u ***Subotičkim novinama*** 1893. godine. Mladi bunjevački doktorant prava, Stipan Matijević, održao je govor koji se mož smatrati skromnim, ali rodoljubivim programom budućeg javnog rada bunjevačke mladeži: „Našli smo stazu kojom ćemo ići da bi stigli do onog stepena izobraženja na kojem drugi narodi stoje. Želim da se naš puk iz duboka sna probudi i da što prije u vrt izobraženja stigne; to ne mož da vriđa nikog ko je domoljub, jer je to u korist domovine, da svi teže uzvišenijim ciljevima jer to vodi miru i sporazumevanju. Živio kralj! Živila Naša mila domovina! Živio srpsko-bunjevački narod!"

Svaka bunjevačka akcija završavala se izrazima odanosti domovini u kojoj su živili, a ipak je uvik bila svaćena kao „revolucija", kao neposlušnost i antidržavna dilatnost. Za rukovodioce bunjevačke omladine kaže se da su „gori od novosadskih Srba i zagrebačkih Hrvata". To saznajemo iz mađarski listova koji su izlazili u to vrime u Subotici, dok ***Subotičke novine*** detaljno izveštavaju o odjecima prvog Velikog kola u srpskom listu ***Zastava*** i zagrebačkom listu ***Srbobran***.

Novosadska Zastava pod naslovom: Bunjevačko-srpsko kolo (1896) ističe da „ krv nije voda" i da su Bunjevci i Srbi braća po krvi i jeziku, da nije važno ko se kako krsti, te da Bunjevcima treba pomoći u njevim nastojanjima. Za bunjevačku omladinu se kaže da će uskoro postati sidište vrilog južnog slovenstva, ako tim putom nastavi. Zagrebački Srbobran u broju 44/1896. takođe ističe da su Bunjevci i Srbi braća i da triba da se ujedine u borbi za Slovenstvo. Ovaj list navodi i negativne kritike u Zagrebu na račun Srba što podržavaje Bunjevce. Po njima je bolje da su Bunjevci Mađari, nego da su Bunjevci i Sloveni, te ništa neće da učine za njih („već za Hrvate proglašavaju i Bunjevce i subotičke pravoslavne Srbe").

Interesantan je i zabavni deo programa prvog Velikog kola, održanog 12. aprila 1896. Igralo se kolo, pivale se Mokranjčeve „Rukoveti", zatim madžarac, tramblan, seljančica, okretuša, veliko kolo, jevrime, mazurka, pa opet sve ispočetka i nastavilo se igrankom do zore. U njoj su učestvovale lipotice iz familije Baić: Cilika, Đula, Danica; iz familije Dulić: Stana i Mariška, od Kujundžićevi: Tilka, Mariška i Jela, Prčićeve: Mara, Manda, Mariška, Klara, Lozika i Kata i sve tako redom, jer je odaziv na priredbu bio velik, a ne kako su „zlobnici" i protivnici Bunjevaca očekivali da omladina neće uspit nikog da okupi.

„Na tome Kolu sve je bilo neobično i dotle neviđeno među Bunjevcima. Bunjevačka omladina organizovala je priredbu zajedno sa Srpskim pevačkim društvom u Subotici. Tada prvi put nacionalno i socijalno ugnjeteni Bunjevci i Srbi deluju zajedno, javno i pod svojim imenom" (Dr Slavko Kuzmanović, ***Zbornik za istoriju*** Matice srpske 20/1979).

Da zaključimo: Kolo mladeži koje su sačinjavali bunjevački omladinci, nastojalo je da se registruje po zakonu – izrađena su pravila i Statut, a tekst je dat uporedo i na bunjevačkom „radi dilovanja na polju kulture, a u krilu roda bunjevačkog." Naravno da vlasti nisu tile odobrit takvo udruženje, te su se bunjevački omladinci okupljali uglavnom oko razni svetkovina, beseda (zajedno sa Srpskom akademskom omladinom) i drugi svetaca i to u kući Age Mamužića, Luke Kopilovića i dr. Prvi pridsidnik Kola mladeži bio je Stipan Matijević, u to vrime još uvik odvitnički vižbaoc, koji je sastavio pravila, zatim Ivan Budinčević, Josip Vojnić Hajduk, a važniji članovi bili još: Tomo Čović, Beno Sudarević, Marko Stipić, Veco Vojnić, Staniša Neorčić, Sokol Neorčić, Andrija i Josip Stipić, Kalor Matković, Mate Dulić, Blaško Milodanović i drugi. Kada su oni već naredne godine tili na isti dan ponovo prirede Veliko kolo, policijski kapetan ga je zabranio „jel u programu nije bilo uvršteno mađarski govora ni pisama", a sve je završilo kod ministra, brez uspiha. **Nevenka Bašić Palković**

PODRUG GODINE BUNJEVACA NA INTERNETU

• WWW.BUNJEVCI.ORG.YU OMILJENO JE MISTO DI SE VIRTUELNO OKUPLJAJE BUNJEVCI I ONI KOJI SE ZA NJI INTERESUJU • DNEVNO GA POSITI 200–300 GOSTIVI • INTERESUJU SE ZA RAZNE STVARI, AL BUNJEVAČKI JEZIK NAJINTRIGANTNIJI JE SVIMA

Za koliko je porasla posita sajta u odnosu na protekli po godine, od kad smo divanili?

Posita našem Internet sajtu je još uvik u stalnom porastu. Ako se dobro sićam, prija po godine je bilo oko 150 positilaca dnevno a sad je već digod oko 200-300. Bilo je dana kad je broj gostivi na sajtu prilazijo i 500. Dobri su to rezultati, al mogli bi bit još bolji.

IVAN VOJNIĆ KORTMIŠ

Ko Vam se najčešće javlja i otkaleg?

Javlja se svit sa svi strana. Najčešće su to Bunjevci koji žive daleko, u Australiji, Ameriki, Francuskoj, Engleskoj, Švedskoj i da ne ređam više. Ima i ovdašnji Bunjevaca al manje neg šta bi se moglo očekivat. Ne znam zašto je to tako. Najprija je da se kod nas manje asniraje kompjuteri i Internet neg u inostranstvu. Dosta me je iznenadilo da se ne javljaje samo Bunjevci. Fajin je i druge čeljadi koja je čula za nas pa bi volili saznat štagod više. Najviše se raspitivaje za bunjevački jezik.

Koje javljanje Vam je najzanimljivije?

Teško je sad tu kazat koje je najzanimljivije. Svako javljanje je drukčije. Možda bi mogo izdvojit jednog čovika šta se javijo iz Engleske. Kaže da su se njegovi odselili oma posli Drugog svitskog rata i da je već zaboravijo bunjevački jezik. Napiso je, istina, par riči i na bunjevačkom al je pismo bilo na engleskom. Ponudijo se da pomogne, da lektoriše engleske tekstove el već šta bude mogo. Posli intervjua, koji sam dao prija po godine u našim novinama, zvao me na telefon jedan naš Bunjevac iz Kovilja. Baš mi je bilo drago. Zaboravijo sam ga i pitat kako je našo moj broj.

Šta najviše zanima one koji se javljaje?

Ovo je vrlo vezano za to ko se i otkaleg se javlja. Oni izdaleka bi tili čut kake novosti i sl. Ima ko se javi samo da nas pozdravi. Često bi volili znat štagod o njevom prizimenu. Nika žena iz Francuske je tražila bunjevački kuvar. Jedan čovik iz Švedske bi tijo kupit bunjevački barjak da lepršа i tamo u dalekom svitu.

Positioci su u mogućnosti na sajtu skinit i Novine, nike knjige... Šta njim je najzanimljivije?

Oma nikako s početka izlaska ovi novi Bunjevački novina je rišeno da se one metnu i na Internet. Ne meće se najnoviji broj, već uvik pritposlidnji, koji se u bodama više ne prodaje. Namira nam je bila da novine budu dostupne i onima koji ji nemaje di kupit. Veliko je interesovanje za te, elektronske, Bunjevačke novine. Njev tiraž, da tako kažem, možda nije veći neg ovim običnim novinama, na papiru, al je cigurno tu digod i stalno se povećava.

Najstariji poznati Bunjevački kalendari iz 1868 i 1869. godine, koji ima sačuvano samo nikoliko komada, skinuti su par stotina puta. Cigurno je tušta bunjevački duša razgaljeno sotim.

Metnuto je i prvo izdanje Antunovićove „Razprave“. Ne triba ni spominjat da je interes za tom knjigom zdravo velik. A kako i ne bi bio.

Koji su Vam dalji planovi?

Pa, volio bi kad bi mogo malo podstaknit našu čeljad da se uključi u rad. Da pišu i da dadu doprinos zajedničkom interesu. Isto tako, gledaću da nastavim s objavljivanjom zanimljivi knjiga i kalendara koji nisu baš dostupni našem svitu. Dobro bi bilo metnit knjigu Jovana Erdeljanovića „O poreklu Bunjevaca“.

Poruka Bunjevcima?

Mi Bunjevci živimo ode vikovima, pomišani smo s drugim narodima i živili smo u više država a da se nismo nigdi selili. Nikad nije bilo lako. Mali smo mi narod i uvik je bilo taki koji su nas tili svojatat. Kadgod, u vrime Austro–Ugarske, madžarizacija je bila zdravo izražena. Svaki koji je svršijo kake škule el steko malo veći imetak piso se u Madžare da bi lakše dobijo poso i da bi zauzo bolje i privilegovanije misto u društvu. Baš zato, Bunjevci su aktivno radili na stvaranju nove države posli Prvog svitskog rata i računali da će bit bolje. Njeve nade su nisu baš sasvim ispunile. Istina, bar je madžarizacija zaustavljena. Naša braća koja su ostala s one strane Trijanonske granice nisu imala tu sriću i tamo je već zdravo teško nać čeljad koja znadu bunjevački. Posli Drugog svitskog rata je došlo još gore vrime i Bunjevci su silom postali Hrvati.

Zašto ja ovo sve spominjem? Tijo sam kazat, kako su brez obzira na sve povisne okolnosti Bunjevci ostali ono šta jesu: Bunjevci. Živili su svoj život po salašima i čuvali svoju nacionalnu svist. Istina, to je tušta koštalo i Bunjevaca je bilo sve manje i manje. Mislim da smo mi sad na jednoj velikoj prikratnici i da bi se moglo izgubit ono šta je čuvano vikovima. Ne kažem ja da se sad triba ponovo vratit na salaše i živit u kakom getu, obaško od Drugog svita. Daleko od tog. Druga su sad vrimena. Triba se integrisat u društvo al triba i čuvat ono šta nam je od naši stari ostalo.

S. K. O.

MIJO MANDIĆ ML. O ŽIVOTU I RADU SVOJEG DIDE MIJE MANDIĆA (1857–1945) IV DIO

BUNJEVŠTINA SE OKRENILA NA DRUGU STRANU DA SPAVA

• Kad je Mijin otac vidio da ovaj do kasno u noć radi, kako je sam kazo za bunjveštinu, on mu je odgovorio: Lipo je to, sine, šta radiš, al imal to smisla? Ta ne vidiš da se bunjevština okrenila da spava na drugu stranu, a ti tu bdiješ

Roditelji Mijini stanovali su u Kaćmaru kod svog sina. Jednom se Mijin otac posli pola noći, kad se već dobro ispavo, probudio i upito: "Šta je, sine, ti si već uranio?" "Nisam još ni lego" – odgovori sin ocu. "Eto, radim za bunjevštinu". Zatim će otac: "Lipo je to, sine, šta radiš, al imal smisla? Ta ne vidiš da se bunjevština okrenila da spava na drugu stranu, a ti tu bdiješ".

U Subotici 30. oktobra 1892. godine bude Mijo izabran za učitelja pod tim uslovom – i to na zahtiv samog velikog župana Alberta Kalaija – ako će napuštit uređivanje "Nevena". Mandić je to, iako žalosna srca, učinio. **Prido je uredništvo Peri Skenderoviću ovim ričima: "A sad, evo, mili naslidniče, pridajem ti desetogodišnji „Neven", to je jedino glasilo bunjevačko".**

Kada je Mandić prišo u Suboticu i sidište lista je primišteno tamo, samo naslovni urednik mu je bio Skenderović, a praktično ga je Mandić uređivo i dalje.

Mandić je u Subotici bio učitelj "Golubove škule", i to na bunjevačkom jeziku izvodio nastavu. No, uskoro dobije primištaj za centralnu škulu, di se nastava odvijala na mađarskom jeziku i unapridili su ga za upravitelja. Nadležne vlasti su ga nakon uspišnog rada ko upravitelja zadužile da drži pridavanje iz svoje učiteljske prakse. On se tom rado odazvo i na učiteljskom zboru subotičkog kotara održo je zdravo uspilo pridavanje na mađarskom jeziku na temu "Telesna kazna u pučkoj školi".

Mijo je sarađivo u mađarskom listu "Szabadka es Vidéke", u dva nastavka izdo je molitvenik "Nebesko janješce - za bunjevački i šokački naraštaj".

Godine 1895. Mijo Mandić je jedan od osnivača bunjevačkog "Pokopnog društva sv. Ivana" u kojem je kasnije godinama obavljo funkciju odbornika i sekretara. Godine 1895. Mandić se višestruko angažovo u javnom životu: **na opštinskim izborima kandidovo se na listi Pučke stranke, a izabran je za odbornika "Pučke gazdačke banke" i "Pučke kasine".**

Nakon završetka rata 1918. godine Mandić je imenovan za škulskog nadzornika i prosvitnog referenta gradskog savita u Subotici. Ko taki godine 1923. je penzionisan i postavljen za upravitelja Gradske biblioteke i Muzeja, i u toj službi je osto sve do sridine 1932. godine. On je biblioteku sredio po jezicima, a kataloge u vidu bilužnice po abecedi. Književni fond je obogatio sa oko 17.000 svezaka.

Aktivno je učestvovo u osnivanju Bunjevačke prosvetne matice. Uživao je prijateljstvo velikog vajara Ivana Meštrovića. Iz "Bacs megyei Napló" od 29. oktobra 1929. godine saznajemo **da je Ivan Meštrović učinio privatnu positu Subotici da pohodi dva svoja prijatelja, Miju Mandića, upravitelja biblioteke,** i Marka Botića, pravoslavnog popa. Postao je i članom Književnog odeljenja Matice srpske, i to prvi od Bunjevaca.

Sa najvišeg mista Mandiću je odato dostojno priznanje za njegov rodoljubiv rad, budući da je više puta i odlikovan, a 1933. godine proglašen je počasnim građaninom grada Subotice.

Brošuru "Pedesetogodišnjica Pučke kasnine" Mijo Mandić je objavio u Subotici 1928. godine sa istorijatom ove "prve samostalne bunjevačke društveno-kulturne organizacije" i zbirkom preljski pesama pivani na otvaranju Kasine i njezinim prelima. Prema njegovim ričima, "Kasina je bila izvor i temelj svega što je moglo dobro i korisno bit za narod, gnjizdo, utočište i ugodno zabavište bunjevštine, ishodište svakoga kulturnog i društvenog rada".

Sa Pajom, Ilijom i Nikolom Kujundžićom, braćom iz obrazovane svećeničke porodice, Mandić je učestvovo u pokretanju "Bunjevačko–šokačke Danice", ili subotičkog kalendara koji je u Subotici izlazio od 1883. godine. U "Subotičkoj Danici" objavio je pedesetak članaka, od 1884. do 1931. godine, a **1934. godine pokrenio je svoj "Pravi bunjevački kalendar".**

Mijo Mandić je dočeko kraj Drugog svitskog rata. Kad mu se sin vratio kao "munkaszolgálatos" sa fronta u Suboticu, dočeko ga je sa ovim ričima: **"Ispunila mi se želja, dočekao sam te živa, dočekao sam i oslobođenje i sad mogu mirno umrit". Tako je i bilo. Mijo je ujutro 9. januara 1945. godine preminio, a doživio je duboku starost od 88 godina.**

Subotički list "Radio vijesti" od 10. januara 1945. godine, strana 7, donosi nekrolog pod naslovom "Smrt Mije Mandića, počasnog građanina Subotice: **"Ime Mije Mandića urezano je u povijest bunjevštine i njene metropole grada Subotice…".**

Posmtrni ostaci Mije Mandića leže u subotičkom Bajskom groblju, di je na nadgrobnoj ploči uklesana plemićka titula još 1688. godine, a 1720. godine ona je potvrđena za Matiju Mandića iz Kaćmara.

kraj **V. M.**

SIĆANJE NA JEDNO DAVNO LITOVANJE DALEKE 1936. GODINE

GRADINAČKE BUNJEVKE NA JADRANSKOM MORU

• Đula, Ana i Tereska i njeva dica Marija, Stana i Stipan 1936. godine boravili su, na svom prvom litovanju, u Crikvenici, na Jadranskom moru, al su jedva dočekali kraj litovanja i povratak na svoje salaše u Gradinu i na crveni paprikaš koji ji čeka kod kuće

Daleke godine dvadesetog vika, u ranu jesen 1936. godine, tri rođake Bunjevke sa salaša Gradina, u neposridnoj blizini Sombora, odlučile su, na priporuku, onda čuvene, somborske likarke Nade Čović, krenit na put u nepoznato, na litovanje u eminentno litovalište Crikvenicu, na Jadransko more. Put, o kojem su do tad mogle samo sanjat. Bilo je to njevo prvo putešestvije na more. Sve poslove u kući i oko nje su poradile, vršidba je već odavno prošla. Poradile su i one isključivo „ženske“ poslove: skuvale paradičku, pekmez od šljiva, pripravile taranu, pa spremile štirku od krumpira, jel brez nje se ni u jednoj čestitoj kući nije moglo.

Fizički slabe i iscrpljene od poslova po kući i na salašu, odlučile su se za fizički i psihički oporavak na moru.

Ipak, jedva su se i teška srca otisnile od kuće. Svaka Bunjevka sa sobom imala je pravo povest po jedno svoje dite. Po kojim kriterijumima, to nikom nije bilo jasno, ni njima koje su se spremile za litovanje, a ponajmanje onima koje su ostale čuvat salaše, a to su, naravno, bile njeve svekrove.

Polazna stanica njim je bila željeznička stanica Sombor, pa priko Vinkovaca i Zagreba do Sušaka. Bunjevke su sa sobom imale povelik prtljag. U pletene kufere metnile su obilno ilo: pečene piliće, kruva, šunke, kulena i sira za „ne daj bože”, da na putu ne bi „pomrli od gladi.” U druge, lipše kufere, metnile su ruvo, suknene suknje, sefir i pregače, pa cila ruva i još po nikoliko atlaski marama na glavu, pa dolnji veš, bile košulje i potsuknje, ukratko sve ono što bi im na litovanju moglo zatribat. Pa i više od tog, jel „nikad se ne zna.” Jedino nisu ponele kupaće kostime, nit njim je padalo na pamet, skidat se i tako ić med svitom.

Somborske Bunjevke sa dicom na doku

Nakon dugačkog i napornog putovanja vozom stigle su do Sušaka. Na stanici su izašle s dicom iz voza. Tribalo je čekat brod za njevo konačno odredište, a to je bila Crikvenica. Prvo što njim je svima palo u oči bio je most na Riječini, na kojem su bili uniformisani stražari, naoružani „do zubi“. Tek kasnije njim je bilo ričeno da su bili na samoj granici sa susidnom zemljom Italijom, a da je susidni grad na drugoj obali, sa italijanske strane, Fijume.

Nakon dužeg čekanja ukrcali su se na brod, na kojem nije bilo tušta putnika. Gledali su razrogačeni očivi u more, u tu veliku vodu o kojoj su ranije samo maštali. Odjedared ko da njim svima štogod nije bilo dobro. Jedva su se osvistili i uvidili da je to samo morska bolest. Iako put nije bio baš priviše dugačak, bili su svi dosta iscrpljeni kad su stigli u Crikvenicu. Smistili su se u jedan pansion, čiji su pendžeri bili okrenuti ka moru, sa pogledom na ribarsku luku. Ranili su se u jednom restoranu priko puta, ilom su bili zadovoljni, iako su se zdravo često prisićali njevog crvenog paprikaša, koji ji čeka kod kuće.

Kad su oni ode stigli sezona kupanja već je odavno prošla, pa su se Bunjevke i njeva dica morali zadovoljit samo šetnjama nuz more, mada i brez tog teško da bi se one odlučile „skidat med svitom“.

Najviše ji je zadivilo veliko i staro zdanje hotela „Miramare”. Išli su redovno u obližnju crkvu, na svaku saranu, kad je umro kogod iz mista.

U jednoj takoj šetnji stigli su i do Kraljevice. Šetali su se prilipim parkovima, zadivljeno su posmatrali veliko žbunje rozmarina i nisu se mog-

li načudit i namrišit tog opojnog mirisa, koji se razligo cilim parkom. Kod kuće su rozmarin mogli omrišti samo u svatovima. Zato su, da ji niko ne vidi, uzbrali po koji stručak i po cili dan bi ga držale u ruki i mrišile. Za kuću su odlučile ponet po jedan velik buket.

Dok su šetale gradićom, veliku pažnju su njim na sebe skrenile mnogobrojne radnje suvenirnice, u kojima su se divili prilipim pepeljarama opravljenim od školjki, pa raznoraznim škatuljama sa načičkanim školjkama razni veličina i jarki boja. Najviše su bile zagledane u zlatarske radnje, koji je bilo na svakom koraku, i u kojima su vidile nakit od srebra, filigranske izrade, koji njim je do tad bio potpuno nepoznat. Takog ni izdaleka nije bilo u somborskim zlatarskim radnjama, priznale su jedna drugoj. Bunjevke iz Gradine su kupile svaka za sebe po jedan poklon, al i za ponet kućama: broš u obliku mašnice od srebrnog filigrana, čime će samo malčice pribost atlasku maramu oko vrata, kad se vrate svojim kućama.

Somborske Bunjevke u crikveničkom parku

Telefona u pansionu, naravno, nije bilo. Rado su, u nedostatku tog vida komunikacije, pisale i slale kući po koju razglednicu. Najradosnije su bile kad su od kuće dobijale povratna pisma u kojima je stojalo da ništa ne brinu za kuću jel, fala dragom Bogu, sve je u redu.

Napokon, došo je i dan povratka svojim kućama u Gradinu. Opet su se ukrcale na brodić, pa sve do Sušaka, u koji su rano stigle. Tu su donele zajednički odluku da svakako iđu na hodočašće u Trsat i tamo se poklonit Gospi Trsatskoj. Ni njim bilo ni malo lako popet se sa malom dicom priko tri stotine štingala do Trsatske Gospe, al su junački sve to izdržale. U crkvi su ostali i molili se zdravo dugo. Razgledale su, posli tog cio oltar, al su ji najviše zadivili pokloni koje su virnici ostavljali u znak zafalnosti Gospi Trsatskoj. Bilo je tu tušta slika koje su prikazivale bure na moru, ostavljeni štaka i štapova, pa predmeta od zlata oko Gospine slike. Zidovi su bili ispisani imenima positioca. I one su, po ugledu na mnogobrojne virnike prije nji, ostavile svoj potpis na jedan zid. Da li su njevi potpisi još uvik u životu nisu saznale, jel ji životni put nikad više nije odvo na tu stranu.

Somborske Bunjevke u šetnji crikveničkom plažom

Naročito njim je bila zanimljiva ribarska luka, a posebno kad su sa brodova i barki istovarivali friško ulovljenu ribu, divile su se sabljarkama zbog velikog kljuna. Bile su tužne kada su u lukama prisustvovale ispraćajima putnika na velike brodove, dok su gledale dugačka i plačom propraćena oprašćanja sa onima koji su išli na put čak u Ameriku sa cilim familijama.

Tako se, te daleke 1936. godine, kada je malo svita iz ovi krajova moglo ić na more, jel su samo imućni mogli to sebi priuštit, nakon završetka litine, završilo jedno nezaboravno litovanje za tri Bunjevke: Đulu, Anu i Teresku, koje su med sobom bile dvi jetrve, dvi snaje i jedna zaova, i za njevu dicu: Mariju, Stipana i Stanu. Svi zajedno sritno su stigli kući, bilo njim je jako, jako lipo, al su jedva čekali da ugledaju svoje salaše u Gradini i do mile volje „osluškivaje“ mir nadaleko čuvene i u mnogim pismama opivane vojvođanske ravnice. Dugo, nakon tog, pripričavali su svojim najbližima uspomene sa litovanja u Crikvenici, te, 1936. godine, na dalekom Jadranskom moru.

Međutim, to nije bilo njevo poslidnje litovanje: već slideće godine boravile su u Rogaškoj Slatini, u Sloveniji, a godinu dana posli tog u Delnicama, u Gorskom Kotaru, pa onda ponovo u Sloveniju, o čemu ćemo vam pripovidat u narednim brojovima.

Milorad Blažić

KAKO TRIBA KORISTIT LIKOVE

Kad je zdravlje narušeno prvo za čim ćemo posegnit su likovi. Al nji triba uzimat oprezno i po pravilu, u suprotnom njev efekat mož bit zdravo daleko od ozdravljenja

Već kod doktora, koji vam je ispiso lik, ako vam štogod oko njegovog asniranja nije jasno oma pitajte. Isto tako i u apoteki, imate pravo iskat da vam podrobnije objasne kako se lik uzima. I porid tog, kad stignete kući i prije neg što popijete prvu tabletu, pažljivo pročitajte uputstvo. Vrlo često ćete u njima pročitat da lik triba uzimat prije, jel posli ila. Ovo uputstvo obavezno poštivajte, jel je i pravilno varenje lika nadasve važno za njegovo dejstvo. Lik se pije s običnom vodom, nikako s mineralnom. Ima i oni koji ako njim se lik učini velik, podile ga na dva jel više dilova. Nemojte to radit, a kad su u pitanju dražeje jel kapsule, ovo nemojte nikako radit. Dražeje i kapsule i jesu umotane zato što je lik koji se u njima nalazi jel zdravo gorak, jel zato da se ne počne otapat dok ne stigne do želuca. Ako piše da tablete triba polagano otapat u ustima, razlog je cigurno u tom što liku triba dat vrimena da diluje, i ovog uputa se pridržavajte. Ima i taki likova koji se pod jezik meću, kako bi otaleg što prije počeli dilovat, taki je na primer nitroglicerin.

Ako ste prilađeni, jel imate alergiju nemojte sami brez pitanja likara uzimat kapi za nos. Isto važi i za davanje kapi maloj dici. Priviše mećanja kapi mož dovest do trajnog oštećenja sluzokože nosa, pa i zavisnosti od lika. Ako se kapi i koriste, to nikad ne smi bit duže od sedam dana. Ni kapi za uši nemojte uzimat sami brez savita likara. Kad mećete kapi za uši prvo ji malko ugrijte u ruki, jel u vrućoj vodi. Onda nakapajte i držte nagnutu glavu na stranu dva do tri minuta, jel će vam u suprotnom lik isteć i neće dilovat.

Kad asnirate kapi i masti za oči obavezno prije tog dobro operite ruke sapunom. U suptornom možte samo pogoršat stanje. Zatim, nakapajte propisani broj kapi, jel istitsnite približno 1 cm masti iz tuđe i to duž kapka, od spoljašnjeg ka unutrašnjem uglu oka. Oči zatvorite i ne trljajte ji posli tog. Ostanite tako barem par minuta.

Tečni lik nikad nemojte pit pravo iz bočice, već ga livajte u kašičicu koju ste dobili nuz lik. Jel je ona prava mira koliko vam je lika potribno. Dobro je ove likove i prije upotribe i malko promućkat, da se ne bi slegli. No, i to će vam u uputstvu uvik naglasit. Ako nemate čime drugim uzet lik, onda uzmite kašikicu za kafu, al triba da znate da u nju stane 15 ml vodenog rastvora,a da jedan milimitar vodenog rastvora sadrži 20 kapi.

I na kraju, al nikako manje važno, obavezno prije neg što asnirate lik pogledajte dokleg mu je rok trajanja.

S.K.O.

GUMBOCI NA ČORBU

- po kile krumpira
- frtalj kile brašna
- malo soli
- tri litre vode
- jedna kašika masti
- kašičica sitne paprike
- peršinov list
- dva deci kuvane paradičke

Krumpir očistit, isić na kocke i metnit u osoljenu vodu da se skuva. Kad se krumpir skuva procidi se kroz citku, pa se dobro izgnjecka. Izgnjeckan krumpir malo posolit i s brašnom zakuvat tisto.

Od masti i paprike napravit zaprsku i zapržit čorbu u kojoj se kuvo krumpir. Metnit list peršina i ostavit da vreje. Od tista uzimat male komadiće i skruživat rukom male gumboce veličine manjeg ora, pa spuštat u čorbu koja vreje. Kad se dignu gori, skuvani su. Triba ji skinit sa šporeja i nalit malo kuvane paradičke i iznet na astal.

GUMBOCI SA ŠLJIVAMA

- jedna kila krumpira
- po kile brašna
- jedno jaje
- malo soli
- crni šljiva el pekmez od crni šljiva
- dvi kašike masti
- 15 deka prezle
- 15 deka šećera

Očistit krumpir pa ga isickat na koturove i metnit da se kuva u slanoj vodi. Kad se skuva, izlije se voda pa se još vruć izgnjecka el ispasira. Kad se krumpir malo proladi umiša se brašno i jaje pa se zakuva mekano tisto. Od tista se otkidaje komadići, malo se na dlanu rastanje, pa se metne na nji iskalana šljiva el na vr kašike pekmeza. Tisto se sklopi oko šljive i zaokruži u okrugli gumboc. Tako napravljeni gumboci slože se na astal na čistu salvetu. Malo posoljena voda se metne na šporej da provre pa se u nju spuštaje gumboci. Kad gumboci dođu gori skuvani su.

Mast se metne na šporej da se

zagrije pa se u nju istresu mrvice, promiša se i doda šećer. Skuvani gumboci se procide od vode, metnu se u zdilu i pospu se spremljenim mrvicama.

Ana Vojnić Kortmiš

O USKRŠNJIM IZLOŽBAMA

Uskrs je prošo, a obilužile su ga uskršnje izložbe u KUD-u „Bunjevka“ i BKC Bajmoku.

KUD „Bunjevka“ je 23. marta u svojim prostorijama otvorila uskršnju izložbu narodni rukotvorina, pod nazivom „Najstarije uskršnje jaje“. Učestvovalo je 53 samostalni izlagača, od tog 19 iz KUD-a „Bunjevka“. Svoje crteže izložila su dica iz osnovne škule „Ivan Milutinović“, nji 30.

Ono što je bilo zajedničko za sve radove ode je da pokazivaje bujnu maštu i talenat izlagača. Misto za najstarija jaja bilo je u ćoši, a tu je bilo i dva jajeta od keramike iz 1907. godine.

Najstarije pravo uskršnje jaje je iz 1961. godine, i krije ljubavnu pripovitku. Na njemu su iscrtani momak i divojka, što je prilično ridak motiv za šaranje jaja.

Marija Bećirović, rođena Šarčević, u jednom društvu upoznala je Muharema Bećirovića, koji je oma osvojio njezino srce. Pripovida nam, da je kod kuće šarala jaja za Uskrs i Muharem je dobio upravo to jaje koje je ode na izložbi. U jesen te, 1961. godine, vinčali su se i danas su u braku, ponosni na svoju ćer i dvi unuke.

– Uskršnje jaje koje mi je Marija poklonila prava je dragocenost, kaže Muharem, pa smo ga zato doneli i pokazali na izložbi. Te šezdesete godine bile su zdravo teške, i za skuplje poklone nije bilo novaca.

Upravo to jaje koje smo vam opisali je i bilo proglašeno pobidnikom ove izložbe.

Za najlipči eksponat od ljuskure ocenjena je kotarčica u obliku kokoške, rad Ane Petrov. Za najlipši eksponat jaje u slami, izabrano je nojevo jaje izlagača Gabrijele Gmijović. Najlipči nov eksponat bio je, do sad neviđen, na Bunjevkinim izložbama–slike od slame, odnosno tekst iz Svetog pisma pisan slovima od slame, izlagačice Slavice Zvekanov. Za eksponate u šarenom šlingu diplome su dobile Ružica Puzić i Mirjana Baka. Dvi diplome za motive u vitražu dodiljene su Svetlani Milošević iz Niša za motiv pravoslavnog križa i Kati Sekulić za tehniku cvitnog vitraža. Diplomu za brušena jaja dobio je Stipan Raletić, a za dičje motive, Danijela Matković. Za tradicionalnu i Marija Vladisavljev za tehniku u modernom stilu. Za heklana jaja diplomu je dobila Mirjana Zelić. Posibna diploma pripala je I/a rezredu koji vodi učiteljica Lilion Mirjana.

Pridstavljen je i običaj farbanja jaja u lukovini, koju su radile Tereza Tikvicki sa Alinom i Eminom Baka.

Izložbu je postavila i aranžirala Kata Kuntić.

Marija Horvat

U RESTORANU „FIJAKER STARI„ ODRŽANA TRIBINA O USKRŠNJIM OBIČAJIMA BUNJEVACA

USKRS U SOMBORU

IZLOŽBA USKRŠNJI ŠARENI JAJA I SLAMARSKI RADOVA, NUZ RIČ – DVI O CVITNOJ NEDILJI, POLIVAČIMA, USKRŠNJOJ PRAZNIČNOJ TRPEZI

U organizaciji Udruženja građana „Bunjevačko kolo”, iz Sombora, na čelu sa novoimenovanim pridsidnikom Josipom Jocikom Bošnjakom, održana je, u restoranu „Fijaker stari”, u Somboru, tribina o uskršnjim običajima Bunjevaca.

Na tribini su, o uskršnjim običajima kod bunjevački porodica, šarenom jajetu, prazničnoj trpezi za uskršnje blagdane, Cvitnoj nedilji, polivačima divanili Marija Bojanin, profesor istorije u penziji, Aleksandra Kalčan Medurić, Jolika Ivanić i Ivan Pangarić.

U okviru tribine o uskršnjim praznicima članovi slamarske sekcije UG „Bunjevačko kolo”, na čelu sa rukovodiocom sekcije Stipanom Budimčevićom, organizovali su prodajnu izložbu slamarski radova, koja je nuz izlo-

Tribina o Uskrsu

Izložba slamarske sekcije

žena uskršnja jaja, šunke i još tušta tog, pobudila izuzetno veliko interesovanje svi prisutni na tribini.

Ivan Pangarić, el kako ga svi od milja zovu čika Ivan, podsitio se na njegovu Cvitnu nedilju, koja se odigrala sada već davnog, al nikad zaboravljenog 6. aprila 1941. godine. Ispripovido je kako je to bilo jedno tužno sićanje, a ništa bolje nisu doživili ni njegovi unuci, koji su sad svi odrasli ljudi, 1999. godine, kad je, u ime „milosrdnog anđela”, uslidilo bombardovanje naše zemlje. Ipak, drago mu je da ovaj dolazeći praznik, kako je sam istakao, svetac nad svetcima, Uskrs, prilika da se rođacima, prijateljiima, komšijama i drugim hrišćanima čestita ovaj nadasve lip praznik. Posebna čar i lipota je u tom, što isti dana Uskrs slave virnici i po gregorijanskom i po julijanskom kalendaru. Svoj divan čika Ivan je zaključio ričima, „kamo sriće da se obadve polovine te divne jabuke hrišćanstva objedine.”

Milorad Blažić

POLIVAČI U BAJMOKU

Polivanje divojka na Vodeni ponediljak objašnjava legenda po kojoj su kraj Isusovog groba žene zdravo plakale, a vojnici – čuvari ji ućutkivali i rastiravali polivajuć ji vodom.

BKC iz Bajmoka je, na Vodeni ponediljak, organizovo po četvrti put običaj polivača. Branko Pokornić, pridsidnik BKC je kazo da je zapravo održano deseto po redu polivanje, al je prithodni šest bilo u organizaciji fijakerista „Potkovica" na čelu s pridsdnikom Perom Beretićom.

U dvi kuće na Rati, familije Buljovčić i Pokornić, dočekali su i ugostili polivače, koji su stigli s tri fijakera a u četvrtom su bili svirci. Bila je to prava parada lipi konja.

Divojke obučene u bunjevačku nošnju sakrile su se a momci ji, naravno pronašli, izveli u avliju i dobro ispolivali vodom. Posli toga su polivači okićeni, a dobili su i po običaju šareni jaja. O polivačima, tom starom bunjevačkom običaju, pripoviodale su nam Ruža Lazić i Ana Buljovčić. Kazivale su da su cure lipo obučene u nošnje čekale polivače a da su ji oni vodili do bunara i polivali vodom. Cure su kitile polivače rozmarinom, jacintom jel tulipanom, a ona koja je imala momka njeg je zakitila perlicom. Za šeširima i pruslukima šarenilo se cviće. U avliji svezana štranga, na kojoj su se sušila ispolivana ruva. Po tom koliko prosterani ruva ima moglo se znat koliko je polivača cura imala.

Tako je to kadgod bilo a evo, srićom, ima oni koji se trude da te naše lipe običaje otrgnu od zaborava.

Polivači su i sad okićeni i počašćeni kako dolikuje, a svi zajedno zaigrali su na avliji i otpivali po koju pismu. Fijakeristi su stigli i u Gerontološki klub „Bajmok" di momci nisu štedili penzionerke, već su ji dobro ispolivali vodom. Ko što je red i ode su dobili šareni jaja. Druženje je nastavljeno u prostorijama KPD „Jedinstvo – Eđšeg" s uskršnjom užnom, pićom i dobrom svirkom. Tako se, eto u Bajmoku niguje tradicija a o polivačima će se još dugo pripovidat.

Marija Horvat

USKRŠNJA IZLOŽBA U BAJMOKU

Uskršnja izložba 31. marta BKC iz Bajmoka organizovana je četvrtu godinu zaredom. Učestvovalo je 45 izlagača iz Tavankuta, Bajmoka, Male Bosne, Subotice. Svoje radove izložila su i dica iz obdaništa i zabavišta iz Bajmoka. Bilo je oko 1.000 jaja u svim tehnikama. Puno lipi ikebana, također je našlo svoje misto pored čaršapa sa uskršnjim motivima. Naravno, značajno misto imo je na izložbi uskršnji ručak, kuvana šunka, divenica, jaja, ren.

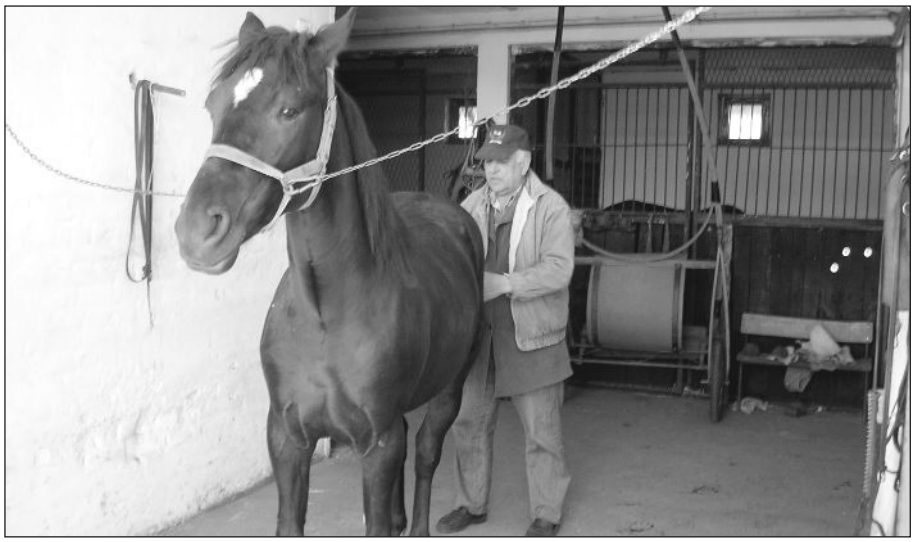
Katica Marganić izložila je svoj unikatni put križa oslikan na guščijim jajima. Izložbu je otvorio Nikola Babić pridsidnik Bunjevačkog nacijonalnog savita. Priređen je i kulturni program, a deklemovala su dica iz bajmočkog zabavišta i Osnovne škule „Vuk Karadžić“. Izložbu je u prostorijama Mesne zajednice Bajmok aranžirala i postavila Liza Vuković, na radost Bajmočana koji su mogli nedilju dana uživat u lipoti eksponata.

Marija Horvat

KONJSKI KAS KO OTKUCAJI SRCA

Ljudima često zastane dav i zaigra srce kad ugledaju konje koji jure. Imat lipog konja je prava strast, koja kad uđe u krv i njoj lika nema. Al konji, eto i pored tog, lagacko nestaju

Pere Milodanović (58), dugogodišnji profesionalni šofer, od lane penzioner, jedan je od oni kojima je ljubav prema konjima u krvi. S njim smo divanili u kantini konjičkog kluba "Bačka", jel je njegov konj smišten u zajedničkoj košari na hipodromu. Pripovida nam o ditinjstvu provedenom na Đurđinu kad je i zavolio konje. Posli vojske se zaposlio, pa je malko zanemario ljubav prema konjima, al je ostala želja sakrivena u duši koja je godinama tinjala. Godine 1995. kupio je Pere petogodišnjeg konja koji je već bio na stazi, jel konj za trke je najbolji od četvrte do osme godine života. Prominio je u svom hobiju nikoliko konja, a sad ima ždribca Lunči (Lunilalle), američkog kasača boje zatvoren dorat, od dvi godine. I njegova mater bila je vlasništvo našeg sagovornika, kobila Lapidočip i zato ime ovog ždripca počinje sa slovom "L".

– Konjički sport je zdravo skup hobi, troškovi se kreću 80–100 evra misečno. Niko ništa ne dotira. Svaki vlasnik se sam stara o svojem konju koji je ograđen u ketrencu. Dnevno triba provest 5-6 sati oko timarenja i treninga. Konji idu zob, kuruze, sino i koncentrat a daju njim se i jabuke i šargaripe, očišćene i isičene. Trening je obično 10-12 krugova na hipodromu, a samo jedan krug je 1.000 meteri. Konj od dvi godine mora istrčat na distanci 1600 meteri za 1,33 minuta, a konj od tri godine za isto vrime 2100 meteri. Nije baš lako sidit u toj brzini na sulkama, bude i povrida al ljubav prema konjima nadjača stra. Konji najviše povride noge i zato imaje zaštitnike. Za trening se konj upreže u gik, koji ima šire gume na točkovima a za trke služe sulke sa užim gumama. Tu je i sprema za trening: am, oglavnik, kajase i sve mora bit tačno i propisno vezano- pripovida nam Pere.

Pitamo ga kako dolazi do sersama i opreme kad sarača više nema, na šta nam on odgovara:

– Sersam nabavljam u Somboru, a gik i sulke u Subotici kod majstora Ivana Crnjakovića. Konje mi potkiva Petar Knekt, koji se od 1993. godine bavi konjarstvom.

Pripovido nam je Pere i o planovima. Kaže, da će se u julu počet na trkama kvalifikovat, i da je konj dok se pripravlja isti ko đak prvak, nestrašan i neposlušan, al da je to zdravo pametna životinja samo triba znat s njom radit. Nada se da će oko Dužijace Lunči u takmičare. Na jednoj tački se mož nać najviše 15 konja, a u cilom trkačkom danu trči i do 120 konja. Sezona na subotičkom hipodromu počinje 15. aprila. Dužijanca je najveća trka na međunarodnom nivou, a završetak trka je krajom oktobra, to je klupsko takmičenje samo za članove konjičkog kluba "Bačka".

Na pitanje kaki sve konji mogu bit trkači, Pere nam kaže, da su to samo zatvoreni dorati vranci i riđe. Interesantno je da u košari stalno svira muzika, da ne čuju kad prođe kamion. Konj je u dobroj formi do 10 godina, posli tog počima se zalazak njegove karijere. Onda se kupuje nov, a cina je oko 2000 evra, al ljubav prema konjima ne miri se novcima.

Marija Horvat

SIĆANJE NA KADGODAŠNJE OBIČAJE

Stiglo je proliće, stigo je Đurđev i sveti Marko. To je vrime kad su se kadgod počela održavat proštenja po crkvama. Prija podne je držana velika svečana misa a isprid crkve su bile razastrte šatre sa šećerima i kojkakim sitnim sigračkama. Bile su namišćene i kojkake žužaljke i ringišpil. Prid veče je bilo kolo, igranka za mlade.

Pedeseti dan posli uskrsa su Dove. To je svetac koji nas podsića na događaj kad je Isus Krist svojim apostolima poslo Duha Svetog. Vako se to trevilo. *Isus i apostoli su se skupili u jednoj kući na molitvi i od strava od Židova zaključali vrata. Više nji su se pojavili gorući jezici koji su njim dali moć da razume i divane na više jezika. Židovi su apostole progonili pa su vrijali di se skupljaje i šta rade i kad je jedan pridveče primetijo u koju su kuću ušli on je na pendžer metnijo zelenu granu da bi ujtru pripozno kuću. Kad ono, ujtru rano, u ciloj ulici na svakoj pendžeri je bila zadivena grana.* U znak sićanja na te goruće jezike kod nas se i dan danas na Dove u crkvi podili sakrament krizme što je dar Duva svetog. Na krizmu su išle cure i momčići od 15 godina, u vrime kad se svršava ditinjstvo. Za taj dan su cure dobivale novo ruvo a momčići i prvo odilo. Tako svečano obučeni išli su s kumom, el kumom, u crkvu na misu. Uveče su prvi put išli s kumovima i na igranku. Kod nas je i sad običaj da se, rano ujtru, na Dove nakite zovom pendžere i kapije po salašima i kućama. To je bio poso za mlade i za dicu. Nakitili su svaka vrata; od čardaka, obora, kokošinjca, šupe pa i đermu na bunaru.

Još jedan stari bunjevački običaj je vezan za Dove, kraljice. To je bila grupa od osam cura 10-15 godina. Kraljice su se oma posli Uskrsa počele spremat i učit pisme a učila ji žena koja je i sama kadgod, u mladosti, bila kraljica. Morale su dobro uvižbat svaku pismu da se ne bi prid svitom zbunile. Kraljički pisama ima stotinak a cigurno i više. Dile se na koračnice, vesele i tužne pisme. Kraljice su ovom prilikom oblačile bile šlingovane suknje i košulje a mider i igrač su mogli bit bili šlingovani el šareni, svileni. Na glavi su imale krunu pa se valda zato i zovu kraljice. Krune su bile lipo ukrašene i našarane. Sprid su imale male svete slike el ogledalce a priko nji đerdan. Krune su se ispod brade bile vezale pantlikom. Kraljice su išle bose a u novije vrime oblače bile čorape i crne cipele. Kadgod su se Dove slavile tri dana a kraljice su išle sva tri dana. Prija podne išle su na misu a posli su išle pivat. Pisme koračnice su pivale kad iđu od kuće do kuće. Vesele i šaljive pisme su pivane di ima mladi a žalosne pisme su pivane di ima siročadi, katana el kaki mlađi bolesnik. Kad pivaje bile su okrenute jedna drugoj i držale su se za bile marame dvi po dvi. Dok izgovaraje „ljeljo“ pete bi podigle od zemlje a glavu malo sagnile doli pa je đerdan lupko o ogledalce od čega se čuvo lagan zvuk pa se činilo da stalno cupkaje.

Tematika pisama je raznolika pa je u svakoj kući pivana ona koja najviše odgovara toj kući. Ime u pismama su minjale.

Kad iđu u selo pivaje:

Mi selu iđemo
Mi selu iđemo - Ljeljo
Selo od nas biži ...

U Subatici su pivale:

Subačani nane
Zabat molovali ...

Na plebaniji su pivale:

Gospodin plebanoš
Ustaj pa prošetaj...

Domaćinu:

Stari starešine
Kućni domaćine...

Dicama:

Narasla je trava
za odžakom sama ...

Žalosne pisme:

Opravljala majka
U katane ranka ...

Sirotici:

Sirotica Mara
Pa su je udali
Za nemilog dali ...

Mladom bolesniku:

Bolesno je đače
Majku ostavljalo ...

Jedincu:

Jedinkova majka
Na drum kolo vodi ...

Divojki:

Loptala se Jaga
Zlaćanom jabukom ...

Udovici:

Udovica Janja
štetu štetovala ...

Didi:

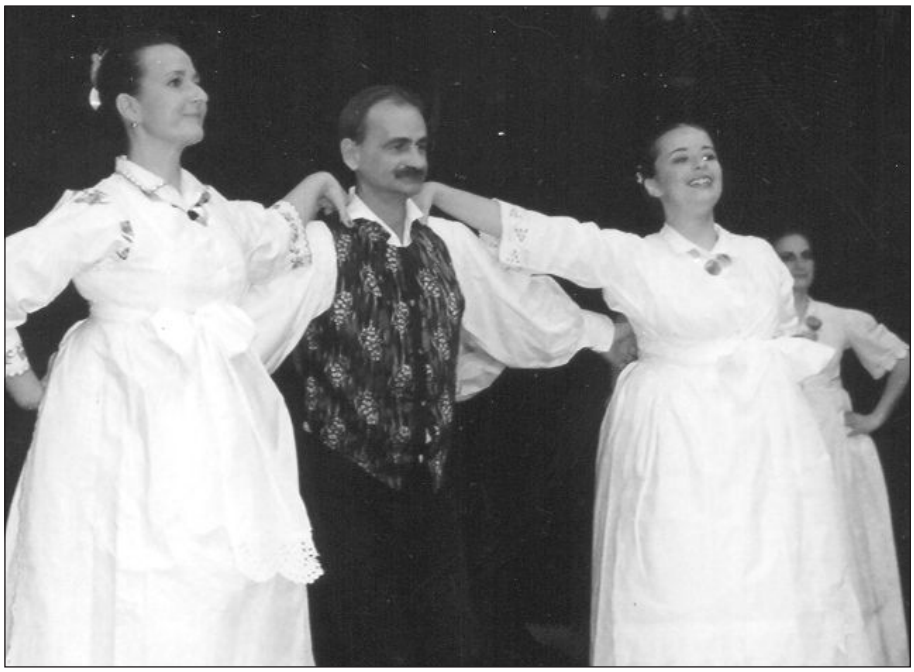
Izgorila nane
didina koliba ...

Kad završe pismu domaćini su ji darivali jajima, divenicom el s malo novaca. Prid veče su išle kod glavne kraljice di su večerale obično kajganu od dobiveni jaja. Poklone su podilile pa se razišle svojim kućama.

Ana Vojnić Kortmiš

KUD ALEKSANDROVO

TRNOVITIM PUTOM DO USPIHA

Davne 1976. godine, 27. februara, Omladinska organizacija Mesne zajednice Aleksandrovo organizovala je folklornu sekciju. Mihajlo Takač – Čombe napuštio je "Bunjevačko kolo" i privatio se nimalo lakog posla koreografa, a posli tri godine sekcija je postala kulturno-umitničko društvo. Veliku podršku sve ove godine u šivenju nošnji i oblačenju folkloraca Čombetu je pružala njegova supruga Klara. Sića se teškog početka kad je tribalo nabavit nošnju za potribe društva, a ona je jel dobijena jel kupovana. Da trud nije bio uzaludan vidi se iz pripovitke Mihajla Takača koji kaže:

-Već 80-ti stižu priznanja. Pripala nam je l982. godine Omladinska nagrada Subotice, a 1983. i 1985. godine bili smo na međunarodnom festivalu u Belgiji, Holandiji i Luksemburgu. Kroz društvo je, za sve ove godine prošlo oko 4.000 dice, koja su volila i vole folklor, a sad u društvu ima oko 100 osoba. Na repertoaru imamo 15 spletova, a oko osamdeset posto nošnje je originalno. Folklor radi u više grupa: pioniri, omladina, sridnja grupa, takmičari i veterani. Godišnje imamo oko 25 nastupa, a u jubilarnim godinama i posiban koncert. Lanjske godine u Smederevskoj Palanci osvojili smo srebrnu medalju, a već početkom ove godine počeli su stizat pozivi za gostovanja, nastupe i takmičenja. Izmed ostali, tu je poziv iz Vrnjačke banje, zatim "Zlatni opanak" iz Valjeva, tu je odlazak u Bugojno s kojim ostvarujemo dugogodišnju saradnju, pa Jaseničko prelo itd. U maju ove godine nas čeka festival u Grčkoj u mistu Petkohori. Pozvani smo i u Podgoricu na međunarodni festival. Za Dužijancu nam obično dolaze u goste dva kulturno-umitnička društva koje mi lično ugostimo u svojim kućama.

U divanu s Čombetom, koreografom, Bartulom Vojnić – Hajdukom, pridsidnikom, i Tihomirom Vrbanovićom, podpridsidnikom društva, doznali smo da se 15. septembra spremaje organizovat štogod sasvim novo – prezentaciju bunjevačke nošnje kroz vikove. Nadaje se da će imat oko 100 eksponata a pomoć i saradnju, kako kažu, očekivaje od Gradskog muzeja, a sve one koji imadu staru nošnju, mole da njim uzajme za izložbu. Posli ove izložbe, KUD Aleksandrovo, će po sedmi put bit domaćin festivala "Vojvodina kroz pismu i igru" koji će se održat 23. i 24. septembra u "Nepkeru". Lane je učestvovalo 12 društava, a ove godine očekivaje bar 20. I porid velike upornosti i umišnosti, naši sagovorniki ističu, kako je zdravo teško radit konstantno brez novaca!

Morali smo malko privirit u salu, di je glasna svirka al je Čombetov glas nadjača. Čuje se: "nije dobro, ponovo", "brže", "uspori". Folklorci, Maja Skenderović (17) i Srđan Sabin (18) ističu, kako za folklor triba dobra kondicija, jel triba izdržat sat i po uvežbavanja na probi. Lipša strana folklora su putovanja i druženja, i svakako nova poznanstva i prijateljstva sa mladima iz zemlje i izvan njezini granica.

Marija Horvat

„TRI STOLjEĆA HRVATSKOGA STANDARDNOG JEZIKA”

Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti prihvatila je 23. februara 2005. *Izjavu o položaju hrvatskoga jezika* i taj je dokument odmah predstavljen kao *Nova deklaracija* (po uzoru na onu, mnogo poznatiju, iz marta 1967). Uz *Uvod*, u *Izjavi* se razmatraju tri aspekta sa kojih se određuje „položaj hrvatskoga jezika u Hrvatskoj, Bosni i Hercegovini, Europskoj uniji i u međunarodnoj zajednici”: 1) *Pravni vid pitanja*, 2) *Genetskolingvistički vid pitanja* i 3) *Književnojezički i standardnojezički vid pitanja*, pri čemu se u okviru prve tačke citiraju bitne odredbe iz dokumenata relevantnih međunarodnih organizacija (UN, Veće Evrope, OEBS, EU) u kojima se, uz mnoga druga prava i obaveze, garantuje i pravo na upotrebu jezika; *Izjava* se završava kratkim osvrtom na *Položaj hrvatskoga jezika i hrvatskih lektorata u inozemstvu*, a uz nju je priključeno i devet napomena u kojima se razjašnjavaju neki navodi u *Izjavi* i mišljenja triju akademika (Petra Šimunovića, Mislava Ježića i Dubravka Jelčića) o njenom značaju za budućnost hrvatskoga jezika.

To je, eto, okvir ove nove „hrvatske jezičke deklaracije”, a ovde ćemo se najpre osvrnuti na tri bitna navoda iz njenoga uvodnog odeljka.

1) „Iako Hrvati govore različitim narječjima i govorima, kao i drugi narodi, hrvatski je književni i/ili standardni jezik jedan i jedinstven. Hrvati u Hrvatskoj i Hrvati u Bosni i Hercegovini nemaju drugoga jezika. Štoviše, Hrvati u Hrvatskoj ne bi imali ovakav standardni jezik da mu nisu bitnim dijelom osnovice bili govori Hrvata u Bosni i Hercegovini”.

2) „Iako je hrvatski jezik genetski srodan sa srpskim, bosanskim (bošnjačkim) i crnogorskim (štoviše, standardizirani su na bliskim dijalektima), te iako su oni međusobno dalekosežno razumljivi, hrvatski je književni ili standardni jezik, a redovito se samo za standardni jezik uspostavlja pravna regulativa, poseban i neovisan jezik od srpskoga i od drugih srodnih standardnih jezika (u mjeri u kojoj su se standardizirali)”.

3) „Hrvatski je standardni jezik utemeljen na novoštokavskom narječju u bitnome bio određen najkasnije u 18. stoljeću. Tada je srpski književni jezik još bio staroslovjenski pod utjecajem ruske redakcije ili slavjanoserbski, a tek se s Karadžićevom reformom u 19. st. novi srpski standardni jezik radikalno približio hrvatskomu standardu. Hrvatski standardni jezik i srpski standardni jezik zasnovani su – oba po vlastitu izboru (hrvatski najmanje od 18. st., srpski tek u 19. st.) na bliskim hrvatskim odnosno srpskim novoštokavskim govorima, i imali su neovisne procese standardizacije. Bošnjački je (bosanski) standardni jezik još u stvaranju, a tako i crnogorski. Stoga je hrvatski jezik, naime standardni jezik, po svojem postanku i razvoju poseban i o drugima neovisan jezik”.

U vezi s tim navodima mogu se najpre izdvojiti dve pojedinosti. Od njih jedna je formalna, takoreći „stilistička”: da je hrvatski „poseban i neovisan jezik” – rečeno je u drugoj, a pritvrđeno i u trećoj tački. (Da je *Izjava* nebrižljivo formulisana, svedoči i podatak da se u trećoj tački, opet, ponavlja tvrdnja da je hrvatski standardni jezik „bio određen najkasnije / najmanje u 18. stoljeću”, što će za neku drugu priliku biti osnova na kojoj će se „u[s]tvrditi” da taj jezik može biti i koji vek stariji.) Ona druga pojedinost, međutim, mogla bi se pokazati kao indikativna za ono o čemu će se kasnije govoriti: „Hrvati u Hrvatskoj ne bi imali ovakav standardni jezik da mu nisu *bitnim dijelom osnovice bili govori Hrvata u Bosni i Hercegovini*”. Mnogo su, ipak, od svega toga zanimljiviji navodi iz tačke 3. da je „hrvatski standardni jezik utemeljen na novoštokavskom narječju... najkasnije u 18. stoljeću”, da su „hrvatski standardni jezik i srpski standardni jezik zasnovani... na bliskim hrvatskim odnosno srpskim novoštokavskim govorima” i da su „imali neovisne procese standardizacije”. Te bi pojedinosti mogle biti zanimljive – kada bi se zasnivale na nespornim i lako proverljivim činjenicama istorije hrvatskoga standardnog jezika. Dosad se, naime, znalo da se „hrvatski jezik”, pod različitim imenima, pojavljivao i u ranijim vekovima i te su njegove „škole i razdoblja” Zl. Vince vrlo iscrpno opisao sve do kraja 19. veka, ali da one **sve** ulaze u opseg ***hrvatskoga standardnog jezika*** – to se počinje tvrditi tek pre koju deceniju, najpre samo u osnovnim naznakama, tokom poslednjih godina eksplicitno, a sad se, evo, takva shvatanja „overavaju” i autoritetom Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti.

Prvu ozbiljnu nedoumicu u vezi sa svim tim odmah je nametnula reč Petra Šimunovića, priložena uz *Izjavu*: „Ondašnja vlada objavila je u »Narodnim novinama« 22. listopada 2003. kako je strategija jezične kulture u Hrvatskoj rad na »podizanju jezičnoga standarda«, unatoč tomu što su Hrvati, neovisno o bilo kojem drugom jeziku, *standardizirali svoj jezik već* ***poldrug stoljeća***”. Iza te Šimunovićeve reči ostaje prva nejasnoća: je li hrvatski standardni jezik zasnovan pre „***najmanje tri stoljeća***”, kako se veli u *Izjavi*, ili se to, ipak, dogodilo tek pre „***poldrug stoljeća***”? U te je rasprave, nešto kasnije, Dalibor Brozović uneo nove nedoumice raspravljajući o „bunjevačkom problemu”: „Novi bunjevački standardni jezik žele neki isfabricirati danas kada hrvatski novoštokavski standardni jezik kao *većinskohrvatski* (bez kajkavskog sjeverozapada) postoji već ***dva i pol stoljeća*** i kao *općehrvatski* od preporoda već ***sedamnaest desetljeća***”. Takva „aritmetika” pokazuje ili da se hrvatski lingvisti nisu precizno dogovorili o tome kako treba tumačiti bitne činjenice hrvatske standardnojezičke istorije ili da neki od njih još nisu dobro upućeni u sve aspekte „nove hrvatske lingvističke pameti”.

Da bi se taj problemski kompleks mogao pobliže osmotriti, treba najpre podsetiti na činjenicu da je sámo ***ime*** hrvatskog jezika donekle ustaljeno tek od kraja 19. veka, posle pojave *Hrvatskog pravopisa* I. Broza (1892), a sve dotle taj je jezik imao mnoštvo najrazličitijih naziva. U svojoj prošlosti, naime, „hrvatski jezik” bio je i čakavski, i kajkavski, i štokavski; hrvatski se pisalo i ikavski, i ijekavski, i ikavsko-jekavski, i »rogato«; hrvatskom jeziku »pripada(la je)« i »štokavština dubrovačke književnosti«, i »štokavski književni jezik u Bosni«, i »štokavski književni jezik 18. stoljeća u Dalmaciji«, i »štokavski književni jezik 18. stoljeća u Slavoniji«; hrvatski se pisalo i glagoljicom, i ćirilicom, i »bosan(č)icom«, i latinicom, pri čemu je potonje pismo konačno ušlo u hrvatski jezik polovinom 18. veka i to u više verzija (npr., u talijanskoj, nemačkoj, mađarskoj ili u njihovoj slobodnoj mešavini); hrvatski jezik u prošlosti bio je *ilirski*, *iliričkі*, *slovinski*, *slovjenski*, *slovenski*, *slavjanski*, *slavjansko-dalmatinski*, *slavonski*, *šlavonski*, *posavski*, *majdački*, *podravski*, *primorski*, *jugoistočni*, *sjeverozapadni* i »katkada *hrvatski*«, *horvatski*, *harvatski*, *hervatski*; »sjeverni Hrvati« svoj su jezik nazivali *slovenskim* (današnji slovenački jezik za njih je bio »kranjski«), pod *horvatskim* »razumijevaju književni jezik s čakavskom osnovom«, »kasnije će pod *horvatskim* razumijevati upravo kajkavski«, a sad se pod hrvatskim jezikom, eto, razumeva štokavski”. Taj se spisak „hrvatskih jezika” može, međutim, produžiti i mnogim drugim imenima, zabeleženim najčešće tokom 19. veka: *hrvatsko-kajkavski, hrvatski ili srpski, hrvatsko-srbski, hrvatski oli srbski, srbski, srpski ili hrvatski, hrvatski ali slovinski, hrvatsko-slavonski, hrvatsko-slavonsko-srbski, dubrovački, dalmatinski, srp-*

sko-slavonsko-dalmatinski, slavenski, jugoslovenski, jugoslavenski, jugoslovjenski, ali i *arvaški, orvacki, šokački, bunjevački, bunjevačko-šokački*. Četrdesetak naziva za „hrvatski jezik" koji se ovde navode nametnuće makar jednu ozbiljnu nedoumicu: da li jezik koji ima toliko različitih „imena" može postojati u nekom iole koherentnijem i logičnijem lingvističkom pojmovnom sistemu? Takav terminološki košmar, naime, može se sresti jedino tamo gde su temeljito izmešani i etnički, i nacionalni, i politički, i regionalni, i istorijski, i socijalni, i verski, i svi drugi kriterijи za određivanje identiteta jednog jezika (tj. tamo gde se *ne zna šta je* ***standardni jezik*** i gde **standardni jezik** može biti svašta), i u tome treba videti makar osnovu za razmatranje puteva kojima su se svi ti „jezici", i ***kada***, „integrisali u ***hrvatski"***.

Pokušaćemo da to učinimo s osloncem na neka ranija shvatanja o putevima razvoja hrvatskoga jezika, ali ćemo im dodati i neke novije istorijske uvide koji posebno osvetljavaju celinu toga problemskog kompleksa.

S obzirom na to da se Hrvatska do 18. veka prostirala u uzanom pojasu od Rijeke do Karlovca i da se tek kasnije proširila na tri kajkavske županije (zagrebačku, križevačku i varaždinsku), logično je da ni hrvatsko ime nije moglo imati širi domašaj od onoga koji je imala takva „država", pri čemu među „onih četrdesetak jezika" tek pokoji može biti označen hrvatskim imenom, a njihova glavnina tiče se pojedinih oblasti štokavštine na kojima je, makar do kraja 19. veka, **srpsko** ime bilo dominantno, a **hrvatsko** – potpuno nepoznato.

U vezi s tim zanimljivo je, najpre, podsetiti na to da su „ilirske ideje" počele da se uobličuju u vreme kada su najvažnija Vukova dela već bila objavljena i nailazila na veliki odjek u evropskoj kulturnoj i naučnoj javnosti. Zbog toga su uverljiva shvatanja da je njihova pojava „bila glavni povod »Hrvatskog preporoda« i to je navelo Gaja na ideju da se taj jezik uzme za »književni hrvatski jezik«". Od toga je Gaj očekivao „da pridobije sve katolike, koji tim jezikom govore, za hrvatsku stvar, bez obzira što ti katolici (Srbi) imaju isti jezik, iste pesme i iste tradicije sa pravoslavnim Srbima". Određenje toga jezika kao „ilirskog" (tj. s**rpskog**) bilo je zasnovano na činjenici da je on bio raširenij od „hrvatskog" (kajkavske osnovice) za koji se izvan „stvarne Hrvatske" nije ni znalo. (O tome je M. A. Reljković ostavio zapis da su njegovi Slavonci „**srpski** štili i **srpski** pisali", a P. M. Katančić i I. A. Brlić izričito potvrdili da se **ilirsko ime** odnosilo jedino na Srbe, pri čemu je za Brlića, recimo, Vuk bio „classicissimus Illyrus"). Zahvaljujući Grimovim prevodima Vukovih pesama i njegove gramatike, s druge strane, srpski jezik „ušao je" i u Evropu i to je moglo bitno uticati na širenje njegove prestižnosti ne samo na prostorima na kojima je bila utemeljena srpska narodna svest nego i na onima u kojima nje nije bilo (ali hrvatske nije bilo čak ni u tragovima), pa i na to da se na njemu, ali pod „ilirskim imenom", zasnuje „hrvatski preporodni pokret".

Počeci takvoga razvoja vezuju se za Književni dogovor u Beču 1850. godine, na kome su njegovi učesnici „jednoglasice... priznali, da je najpravije i najbolje primiti južno narječje, da bude književno", između ostaloga i zato „što su gotovo sve narodne pjesme u njemu spjevane", ali i zato „što je sva dubrovačka književnost u njemu spisana" i „što najviše književnika i istočnoga i zapadnoga vjerozakona već tako piše (samo što svi ne paze na sva pravila)". Glavne elemente strukture toga jezika definitivno je uobličio Đuro Daničić pripremivši prvi tom velikoga *Rječnika hrvatskoga ili srpskog jezika* (Zagreb, 1882), a sve što se tih godina događalo imalo je dalekosežan značaj za budućnost srpskog jezika u celini. Na samom kraju 19. veka, naime, „hrvatski vukovci" pripremili su i publikovali pravopis (Ivan Broz, 1892), gramatiku (Tomislav Maretić, 1899) i rečnik toga jezika (Ivan Broz – Fran Iveković, 1901) i time, praktično, u celini pristali uz srpski vukovski književni jezik (zadržavajući za njega jedino latiničko pismo). O mestu „hrvatskih vukovaca" u razvoju književnog jezika u Hrvata svedoči, najpre, činjenica da je Maretićeva gramatika štampana u međuvremenu dvaput (1931. i 1963), o njoj je (kao i o značaju njenoga autora za tokove standardizacije srpskoga/hrvatskoga jezika) iscrpno pisao Lj. Jonke ubrzo posle ozvaničenja Novosadskog dogovora i „srpskohrvatskog" / „hrvatskosrpskog" jezika, a tek je više godina posle toga počelo da se širi shvatanje da u tim procesima ni Vuk Karadžić ni „hrvatski vukovci" nisu imali nekakvoga posebnog značaja. To je izričito naglasio, recimo, R. Katičić konstatacijom da je „poznato i često se čuje da je Vuk Stefanović Karadžić, veliki reformator književnoga jezika u Srba, odigrao važnu ulogu i pri standardizaciji hrvatskoga književnog jezika. Međutim, predodžbe o tome kako je i kada on izvršio taj utjecaj nisu baš jasne ni točne". Koliko će takva shvatanja biti makar problematična, pokazaće i druge pojedinosti, ali nesporno jeste da su ona dominantna u hrvatskoj lingvistici tokom poslednje dve-tri decenije i da ih je, pri tom, najšire obrazlagao D. Brozović zastupajući stav da je „specifičnost hrvatskoga jezičnog razvoja što je on vezan uz jednu književnost koja posjeduje osobitu... tronarječnu dimenziju", da je ona „sadržana u samom hrvatskom novoštokavskom standardu i zato ako se u njegovoj nadgradnji nalazi kakav elemenat kajkavskoga ili čakavskog materijalnog podrijetla, njegov je položaj *zakonit.* U standardnim jezicima gdje je odnos nadgradnje i dijalekatske osnovice jednoznačan, pozajmljenice iz drugih dijalekatskih tipova imaju slabiji status". Smisao takvih navoda ostaje prilično nejasan, pre svega zbog stepena „zakonitosti" čakavskih i kajkavskih elemenata u „hrvatskom novoštokavskom standardu", kao što je, na drugoj strani, ostalo nejasno čime je taj „novoštokavski standard" u Hrvata prethodio njegovom usvajanju kod Srba i kako se, u tom slučaju, moglo dogoditi da taj „standard", pod kraj 19. veka, Hrvatima uspostavljaju Đ. Daničić i „hrvatski vukovci"? Sa takvom hronologijom nešto svakako neće biti potpuno razumljivo, kao što se može razumeti, recimo, Z. Vince kada razvoj hrvatskoga književnog jezik**a** (odnosno – „hrvatskih književnih jezika") prati od njegovih početaka do kraja XIX veka, tj. do pojave „hrvatskih vukovaca", posebno zbog toga što se iz njegovoga postupka može nametnuti shvatanje da je istraživanjem o kome govorimo pripremljena osnova za početak nove epohe u razvoju hrvatskoga jezika. A da je to zaista tako, svedoči nam i shvatanje Branke Tafre da „s Maretićem počinje novo razdoblje u povijesti hrvatskoga jezikoslovlja", pri čemu kasnije prećutkivanje njegove uloge u razvoju i srpskoga i „hrvatskoga jezika" neće mnogo pomoći „novom čitanju" davno utvrđenih istorijskih činjenica. Mnogo je, naime, svedočanstava o tome da su se Hrvati poveli za Vukom, a među njima najviše su ih ostavili sami „hrvatski vukovci". Iscrpan pregled njihovih „izjava" o vezanosti za Vuka i Daničića sabrao je u naše dane B. Brborić, a mi ćemo ovde pomenuti samo pokoji detalj od onoga što su oni zapisali u svojim knjigama. Recimo: „Što se prvoga dijela tiče, ja sam izradio pravila u glavnome prema načelima, kojih se držao Vuk i Daničić, a samo gdješto odstupao sam od njihova pisanja" (Broz 1892: III); T. Maretić ni u predgovoru, ni u pristupu, ni u izvorima „ne spominje nikoga drugog i ništa drugo do te srpske autore i njihova dela" (Maretić 1899:I–VI, 1–8, 700); slično beleži i F. Iveković navodeći da je I. Broz „s namjerom da napiše rječnik Hrvatskoga jezika mnogo... godina skupljao građu za nj iz svijeh književnih djela Vuka Karadžića i Đure Daničića". „Ni u dvostraničnim izvorima na kraju knjige (*Izvori pismeni ovome rječniku*) – ne spominje se gotovo niko drugi ni išta drugo osim Vuka Karadžića i Đure Daničića i njihovih dela, izvornih ili sakupljenih, prevedenih i inih, uključujući i njihov prevod *Svetog pisma staroga i novog zavjeta*". Vezanost „hrvatskih vukovaca" za Vuka i Daničića na vrlo zanimljiv način pokazuje i Belić navodeći, recimo, podatak da oblike *mesecima, godinama, vekovima* Maretić u svom *Savjetniku* „goni iz jezika samo zbog nedovoljne analize ili na osnovu toga što nije našao za to primera kod Karadžića", a od svedočanstava o tome koliko je „hrvatski jezik" vezan za srpski, mogli bismo ovde dodati i ono koje nam je ostalo od Leskina: „Nije moguće povući jasnu granicu između hrvatskih i srpskih plemena kako u prošlosti tako ni sada. Stoga dolazi do toga da

su stanovnici toga celog jezičkog područja u XIX veku prihvatili u biti srpsko narečje kao svoj književni jezik. Ovaj jezik važi kao književni jezik i u delovima Hrvatske severno od Kupe, koji zapravo i ne pripadaju srpskohrvatskom jezičkom području".

Takve pojedinosti ne negiraju ni neki stariji hrvatski gramatičari: posle izlaska iz štampe triju knjiga koje ovde pominjemo „konačno je riješeno pitanje književnoga jezika i pravopisa u hrvatskoj književnosti uglavnom onako kako je u srpskoj književnosti predlagao Vuk Stefanović Karadžić, koji je za osnovu uzeo štokavsko narječje, kojim govori narod u Hercegovini" [Ivan Brabec – Mate Hraste – Sreten Živković, *Gramatika hrvatskosrpskoga jezika*. Zagreb, 1970). Na istoj liniji nalaze se i Težak i Babić: „Potkraj XIX stoljeća javlja se nova struja u gledanjima na književni jezik. Karadžićeva reforma je pobijedila u Srbiji i njegov ugled je počeo naglo rasti i u Hrvatskoj. Tada hrvatski lingvisti, nazvani hrvatski vukovci, nastoje da književni jezik oblikuju prema Karadžićevu uzoru. Na osnovi Karadžićevih i Daničićevih djela [Broz, Maretić i Iveković]... svoj su posao obavili vrlo pažljivo i savjesno, na znanstvenoj visini, pa su spomenuta djela i pored nedostataka imala veliki ugled. Djelima hrvatskih vukovaca smirena su teoretska i praktična traženja za najboljim pravopisnim i gramatičkim oblikom hrvatskoga književnog jezika. Po tome su i zasluge hrvatskih vukovaca nesumnjive" [Stjepko Težak – Stjepan Babić, *Pregled gramatike hrvatskosrpskog jezika (za osnovne i druge škole)*. Zagreb, 1966].

Najkompleksnije su ti odnosi, ipak, predstavljeni u uvodnom poglavlju *Hrvatske gramatike*, u kome su „kraj 19. i 20. stoljeće" označeni kao vreme „normiranja i stabilizacije hrvatskoga jezičnog standarda". Tada je, naime, počelo „učvršćivanje karadžićevskih pogleda na jezik u hrvatskom jezikoslovlju. U novoosnovanu Jugoslavensku akademiju znanosti i umjetnosti za tajnika dolazi najbliži Karadžićev suradnik i istomišljenik Đuro Daničić" i on 1878. „izdaje *Ogled rječnika hrvatskoga ili srpskoga jezika*, a 1880. izlazi prvi svezak toga rječnika pod naslovom *Rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika* (poznatijega pod nazivom *Akademijin rječnik*), potpuno na karadžićevskim jezičnim i pravopisnim načelima. Po Akademijinoj zamisli taj je rječnik imao obuhvatiti »sve blago našega jezika, bilo ono sahranjeno u ustima našega naroda i odazivalo se u pučkih pjesmah, pričah i poslovicah, bilo ono ubilježeno u dobrih starih i novih knjigah«. Međutim, Daničić je uzornim jezikom novoga vremena smatrao samo istočnohercegovačku novoštokavštinu, dok je kajkavštinu, slijedeći Karadžića, držao slovenskim narječjem".

Tako se dogodilo da je Daničićev rečnik u Hrvatskoj „odigrao značajnu ulogu u pobjedi karadžićevske književnojezične koncepcije", a s početkom njegovog izlaženja „poklapa se i djelatnost hrvatskih vukovaca s kraja stoljeća... Godine 1889. vlada konačno odlučuje riješiti pitanje pravopisa. Njezin pravopisni odbor zaključuje da je za škole potreban jedan pravopis, i to zasnovan na fonološkim načelima. Vlada zadužuje Ivana Broza da sastavi pravopis i pravopisni rječnik na osnovi zaključaka toga odbora, i tako se 1892. pojavljuje Brozov *Hrvatski pravopis*. U njemu su pojedina pravila utemeljena na Karadžićevim *Glavnim pravilima za južno narječje*, priloženim uz *Književni dogovor* iz 1850. Taj je pravopis propisan za škole, a prihvatili su ga hrvatski književnici, publicisti i znanstvenici, te je konačno postignuto toliko željeno pravopisno jedinstvo. Normiranje hrvatskoga književnog jezika utemeljenoga na novoštokavskoj istočnohercegovačkoj novoštokavštini završeno je 1899. pojavom Maretićeve *Gramatike i stilistike hrvatskoga ili srpskoga književnog jezika*. Jezični korpus koji je poslužio kao građa toj gramatici obuhvaća Karadžićeva izdanja narodnih pjesama, pripovijedaka i poslovica, te Karadžićeva i Daničićeva djela, kao jedini čisti izvor onoga jezičnog modela koji je odabran kao temelj standardu. Odatle toj gramatici normativna dosljednost i strogost, vrlo funkcionalna u času konačne standardizacije, ali i jednostranost, osobito sintaktička i stilistička, jer zaobilazi korpus hrvatske književnosti i zanemaruje mnoge izražajne mogućnosti i stilske postupke hrvatskoga jezika." Tome svemu može se dodati i činjenica da je „početak 20. st. vrijeme učvršćivanja maretićevske (što znači strogo novoštokavske) jezične norme u oblikovanju hrvatskoga standardnog jezika. Iza nje su stale političke i školske vlasti i najznačajnija hrvatska znanstvena ustanova – Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti. To je vrijeme pojačane jezikoslovne djelatnosti. Godine 1901. izlazi *Rječnik hrvatskoga jezika* Ivana Broza i Franje Ivekovića, utemeljen na istoj građi i na istim jezičnim i jezikoslovnim načelima kao i veliki *Akademijin rječnik* i Maretićeva *Gramatika.* Od 1904. Dragutin Boranić objelodanjuje nova izdanja Brozova *Hrvatskoga pravopisa*, a od 1921. izdaje ga, ponešto prerađena, pod svojim imenom i pod naslovom *Pravopis hrvatskoga ili srpskoga jezika*. Taj je pravopis odigrao značajnu ulogu u učvršćivanju hrvatske pravopisne norme. Godine 1905. izlazi *Gramatika hrvatskoga jezika za ženski licej* Josipa Florščica (Florschütz), koja je znatno pridonijela utvrđivanju maretićevske gramatičke norme" [Eugenija Barić i dr., *Hrvatska gramatika*. Zagreb, 1997].

Sve to što su potpisali, i stariji i mlađi, **hrvatski lingvisti** teško se može uskladiti s najnovijom tvrdnjom da je hrvatski jezik „u bitnome bio određen najkasnije u 18. stoljeću", da se „tek se s Karadžićevom reformom u 19. st. novi srpski standardni jezik radikalno približio hrvatskomu standardu" i da su ta dva jezika „imali neovisne procese standardizacije". **Za „hrvatski jezik" do kraja 19. veka nije se znalo ni šta je ni dokle doseže** i kada bi se danas sa njega „skinula hrvatska etiketa" – lako bi se videlo da je to jezik **srpski** i da je zasnovan na **srpskim istočnohercegovačkim govorima**. U vezi s tim treba reći da su se autori *Izjave* HAZU opet „okliznuli" na činjenicama tvrdeći da „Hrvati u Hrvatskoj ne bi imali ovakav standardni jezik da mu nisu bitnim dijelom osnovice bili govori Hrvata u Bosni i Hercegovini" budući da „Hrvata" tamo nije bilo makar do kraja 19. veka jer se Štadler, „prvi vrhbosanski nadbiskup", rezignirano žalio da čak ni bosanski franjevci „danas više nisu nikakvi Hrvati, svi oni sebe smatraju Srbima". Štadler je, uz to, 1882. godine u Sarajevu „ustoličen u maloj drvenoj crkvi, pošto druge nije bilo", a desetak godina ranije boravio je u Bosni i Hercegovini s ciljem da „opširno u posebnoj spomenici obavijesti nadležne o stanju stvari u tim **još slabo poznatim krajevima**". Kako se vidi, i za Štadlerove „nadležne" Bosna je bila „nepoznat kraj" i o „hrvatstvu" se ništa nije znalo, a da je ono tamo (pro)šireno tek kasnije, svedoči i podatak od pre petnaestak godina: najveći broj katoličkih crkava po Bosni nije stariji od 70 godina, što znači da su građene tek posle Prvoga svetskog rata (pri čemu će ostati „nejasno" zašto je onaj visoki funkcioner HDZ-a za Bosnu odmah isključen i iz politike i iz javnosti čim je saopštio tu pojedinost).

Videli smo da hrvatskog imena nije bilo ni u Slavoniji ni u Bosni, a mogli bismo reći da do početka 20. veka ono nije utemeljeno ni u drugim oblastima štokavštine i o tome pominjem samo dve sitnije pojedinosti, a obe se tiču Dubrovnika i Ivana Gundulića. Posle proslave tristagodišnjice Gundulićevog rođenja, naime, urednik „Crvene Hrvatske" Frano Supilo objavio je da je „Dubrovnik za hrvastvo **osvojen**", a koju deceniju kasnije Rafo Bogišić dodaće da se „konačna **asimilacija** Gundulića i njegov sveukupni ulazak u hrvatsku kulturu i književnost odigrao na pragu novog vremena, u vrijeme preporoda." Ako u „hrvatskom jeziku" (kao i u srpskom) glagol **osvojiti** znači i 'prisvojiti, oteti tuđe', logičnim će se smatrati pitanje – od koga je Dubrovnik **osvojen**, tj. kome je **otet**? Na isti način može se gledati i na Bogišićevo umovanje o Gundulićevoj „asimilaciji u hrvatstvo", uz pitanje: je li moralo da prođe **tri veka** od njegove smrti da bi taj srpski pesnik prvi put „čuo" da je – Hrvat!?

P. Riter-Vitezović formulisao je shvatanje da u slovenskom svetu nema ni drugih naroda osim Hrvata ni drugoga jezika osim hrvatskoga. Ante Starčević kasnije je utvrdio da Hrvati i nisu Sloveni i da je „Slovenstvo kao jedna bolest".

Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti našla se sa njima na istoj liniji. Makar po uverljivosti izjava koje potpisuju.

Dragoljub Petrović

NARODNI OBIČAJI

IZ ŽIVOTA BUNJEVACA

Bunjevci žive od davnina na prostoru između Dunava i Tise u Bačkoj. Subotica je najveći grad u kojem žive Bunjevci a druga manja mista su poređana u okolini: Đurđin, Tavankut, Bajmak, Lemeš, Sombor, Mala Bosna, Žednik i dr. Bunjevci imadu svoju kulturu, svoj divan - svoju ikavicu, narodnu nošnju i svoje običaje. Bunjevci žive u miru i s drugim narodima s kojima su pomišani. Druže se i komšijaju sa svima. Poštivaju tuđe običaje a diče se sa svojima.

Za cijo život svakog čeljadeta vezani su raznoliki običaji. Od rođenja pod nazivom „babine“, ditinjstvo i sigre, mladost i zabave, veridba i svatova, božićni običaji, poklade i prela, Uskrs i polivači, ris i dužijanca i sve tako do poslidnjeg ispraćaja svakog od nas u vičnost.

Rođenje diteta je jedan velik događaj u porodici koji svi rado očekivaje. Kako prvog tako i svakog drugog diteta. Kadgod mlade Bunjevke nisu bile zaposlene u fabrikama ni drugim ustanovama. Ako je koja divojka i bila zaposlena kad se uda sve je ostavila da bi se mogla posvitit porodici. S tim dolazi i materinstvo, trudnoća, porođaj i čuvanje dice. Otac je zarađivo novce za život a mama se brinila o čistoći kuće, o pranju i peglanju, o kuvanju užne i, ono najvažnije, čuvala je i pazila svoju dicu.

Kadgod nije bilo veš mašina ko danas već su se košulje ručno prale. Zaposlenoj ženi bi to bila velika obaveza a nezaposlena sav poso rasporedila i uradila brez problema. Kad je mlada žena bila u blagoslovljenom stanju onda su joj druge žene u porodici pomagale u težem poslu ko šta je mazanje, veliko spremanje i slično. Ako nije bilo ženskog svita u kući onda bi joj koja komšinca rado pomogla. U to vrime su bile seoske babice koje su pratile trudnoću, posićivale su po kućama i salašima trudnice. Ako je sve bilo u redu dolazile su i da porode ženu. Ako se slučajno morala porodit carskim rezom onda je nošena u bolnicu. Kad se dite rodilo onda je tri noći gorio lampaš i dite se čuvalo. Slavilo se, dolazile su komšije da se zajedno provesele i skrate dugačke noći nuz divan šalu i pismu. Domaćin je počastijo vinom i kakim sitnim kolačima. Tako se dite čuvalo tri noći jel ako je kogod slučajno bijo malo mentalno zaostanut kazalo se taj nije dočuvan svu treću noć. Babine su trajale šest nedilja za to vrime porodilja nije smila ništa radit. Babica je dolazila sedam dana da kupa dite a posli je kupala svekrova, zaova, jetrova el koja komšinca dok se žena malo ne oporavi.

Nedilju dana posli rođenja su dite nosili u crkvu krstit. Nosili su ga kum i kuma. Oni su taj dan doneli gotovu kuvanu užnu i poklon za dite. Ako je bila curica doneli su male zlatne menđuše i ruvo u kojem se dite krstilo i malo novaca. Ako je bijo derančić onda mali zlatni križić.

Za vrime babina rodbina je donosila užnu. Gotovu skuvanu čorbu, mesa, pirinča, dunca kaki sitni slatki kolača i jednu litru crvenog vina. Rodbina se dogovori i rasporede se kad će ko donosit da ne dođu svi isti dan. Bliža rodbina je davala i poklon el novaca a dalja rodbina i komšije samo užnu. Kadgod nije bilo pampers pelena pa su se i pelene ručno prale i iskuvavale bilim domaćim sapunom. Sterale su se liti na suncu a zimi na mrazu. Kad bude šest nedilja završe se babine a mama s ditetom ode u crkvu da se zafali bogu za dite i za srićan porođaj. Klekne prid oltar i u jednoj ruki drži dite a u drugoj zapaljenu sviću. Primi blagoslov i ode kući. I otac diteta je pomogo koliko je mogo a najviše se starala mama. Ranila ga je učila ga prve riči, prvu molitvu, pivala uspavanku i čitala kake dičije pripovitke i tako je dite naučilo svoj maternji jezik. Šest dana se radilo u kući i na njivi a sedmi dan se odmaralo. To je bila nedilja. Prija podne se išlo u crkvu a posli podne u goste rodbini el su gosti dolazili. Dica su se veselo sigrala i tako je prolazilo brezbrižno ditinjstvo.

Ana Vojnić Kortmiš

BlackBerry 8800

Ovaj ručni (el džepni) kompjuter, kompaktni dimenzija i ekrana rezolucije 320x240 piksela, donosi nam širok spektar zgodni novotarija. No, da krenemo redom...

Prvo što ćete od oka uočit je kvalitet osvitljenja, koje je više neg dobro, a nuz to se automatski podešava u skladu s izvorom svitla u prostoriji el uopšte u okruženju, tako da ne morate ćoretat ako napolju udari sunce sijat, BlackBerry će se automatski potamnit da bi vam olakšo rukovanje pri pojačanom ambijentalnom svitlu!

Tasteri su sitni i dobrim zbijeni al su i zaobljeni tako da se lakše možete snać kad prilazite prstom s jednog na drugi. S obzirom na relativno skromne dimenzije ovog uređaja, teško da su se tasteri mogli bolje poređat pa je to već i vako znatno bolje nego na mnogim konkurentskim "handheld" uređajima.

Kad se koristi ko telefon, kvalitet zvuka je zadovoljavajuć za današnje kriterijume. Prijem je odličan, a možete i metit koju god pismu oćete u mp3 formatu da Vam to bude melodija pri dolazećim pozivima. BlackBerry 8800 je multinamenski telefon, naminjen privashodno poslovnom svitu koju često putuje, al je zato više nego interesantan i za druge ljubitelje tehnike. Baterije su mu izdržljive i moće izgurat i do 3 dana čestog slanja elektronske pošte, i čak do 15 sati divana!

Kad je u pitanju softver, BlackBerry se i tu pokazo ko izdržljiv, pouzdan i lak za korišćenje. Svi standardni servisi brzo se učitavaje iz memorije i dostupni su u tren oka. Kod čitanja elektronske pošte, BlackBerry podržava gledanje slika formata JPG i slušanje zvučni dokumenata uz pismo. A prigled se kontroliše malom kuglicom, kojom, izmed ostalog, možte navodit pismo gori-doli.

Što se slušanja muzike tiče, BlackBerry 8800 priuzima muziku s vašeg kompjutera priko standardnog USB priljučka, podržava MP3, AAC i WMA formate zvuk je zadovljavajući, a iđe priko njegovog ugrađenog mono zvučnika.

Ono sto se mož zamirit proizvođaču BlackBerry 8800 je nedostatak brzog (Wi-Fi) pristupa Internetu. Postojeći modem je dobar za elektronsku poštu, razgledanje sadržaja na sajtovima al ne i za skidanje veći multimedijalni dokumenata, ko na primer muzički spotovi i slično. Oni kojima je brzina najvažnija, ko i kvalitet video zapisa, tribali bi nedostatke ovog telefona izbeć s Samsungovim BlackJack modelom.

X Box 360 Elite

Američka kompanija Microsoft je zvanično objavila da će početi s prodajom nove, poboljšane X Box konzole, koja će se, sa svim novim poboljšanjima zvat X Box 360 Elite. Izlazak prvi konzola na Američko tržište je sam kraj aprila, dok su šanse za ostala tržišta, pa i Evropsko, mala jel će ova konzola bit proizvođena u vrlo ograničenom broju. Sama konzola neće imat tvrdi disk, al će zato podržavat dodatni, (kapaciteta 120GB). Uz konzolu iđe i redizajnirani kontroler i slušalice. Cina bi tribala bit $479.00, dok je prvo izdanje ove popularne konzole $399.00

Više informacija o ovoj konzoli možte dobit na adresi:
www.xbox.com **T. K. Matokvić**

Gledajte svake druge nedilje na drugom programu Radio Televizije Novi Sad emisiju „S P E K T A R" od 16 sati i 30 minuta do 17 sati.

Slušajte radio emisiju „BUNJEVAČKA RIČ" na bunjevačkom jeziku:
svakog petka na trećem programu od 100 Mhz Radio Vojvodine
svakog petka od 22 sata do 22 sata i 30 minuta i
na „Radio 103" u Subotici
svake nedilje od 17 sati i 30 minuta do 18 sati i 30 minuta.

DIJANA ŠEFČIĆ NAJUSPIŠNIJA SPORTISKINJA ZA PROŠLU GODINU BACANJOM KUGLE DO VRVA

DIJANA ŠEFČIĆ, NAJBOLJA

Dijana Šefčić članica je atletskog kluba „Spartak". Za proteklu godinu primila je nikoliko nagrada, ko i najveće priznanje - proglašena je za sportistu grada Subotice.

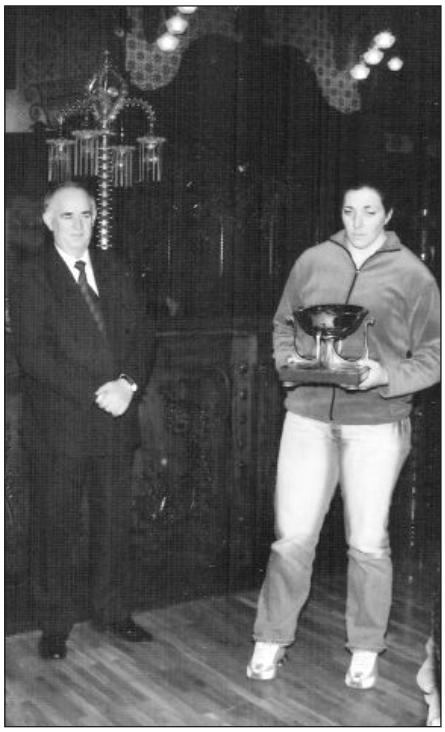
Kako je sve to počelo?

Prvi put sam se oprobala u bacanju kugle u osnovnoj školi. Na moje zadovoljstvo, a naravno i svi ostali, osvojila sam treće misto i bronzanu medalju. Posli toga upisala sam sridnju građevinsku školu i na školskim takmičenjima dva puta osvojila ponovo treće misto. Po završetku školovanja usledila je jedna kratka pauza, i nakon nikog vrimena, tačnije u 22. godini počela sam ponovo sa treninzima.

Veliko hvala treba da kaže svom ocu Antunu, koji je podsticao da se ponovo upušti u sportske vode i da se nešto ozbiljnije bavi bacanjem kugle. Velika inspiracija je bila i tetka Anica, koja se ko divojka bavila ovim sportom i bila juniorska reprezentativka.

Pošto je tata bio uporan, a meni je prijala rekreacija, posli pauze ponovo sam se okrenila ka bacanju kugle. Počela sam ozbiljnije trenirati sa trenerom Belom Evetovićom i rezultati su sami počeli dolaziti. Te prve godine bacila sam 9 metara, a trenirala sam samo jednom dnevno. Posli kratkog vrimenskog roka uspila sam da poboljšam rezultat za tri meteri, to je ukupno 12,5 metara. Ode na domaćem terenu u Subotici održano je prvenstvo Vojvodine. Bacila sam 9 meteri i zauzela prvo misto, tada je sve počelo… Od 2002. godine treniram u „Spartaku", a 2004. sam u Budimpešti na zimskom takmičenju nastupila sa seniorskom reprezentacijom i zauzela četvrtu poziciju. Uskoro sam još napridovala, pa sam tako priko lita bacala već 16 meteri, što stvarno nismo planirali. To sam iskoristila i u Sombathelju u Mađarskoj, di sam zauzela prvo misto. Iste godine na kupu Evrope okitila sam se bronzanom medaljom.

Njen sportski uspih primetili su mnogi i to se vridnovalo na lip način, a 2004. i 2005. zauzela je drugo misto na proglašenju sportiste grada Subotice. Za prošlu godinu bila je najuspišnija takmičarka, dok je na prvoj dodili „medalje Lajoša Vermeša" bila druga, a na prvoj dodili „Svetosavske plakete"

Pridsidnik opštine Subotica Geza Kučera i Dijana Šefčić

bila među tri najuspišnije.

Šta mi se sviđa u ovom sportu?

Pa to je sigurno druženje. Upoznaju se novi ljudi, imaš prilike da putuješ upoznaješ nove kulture, da se nadmećeš i osovjiš nike lipe nagrade a i da zaradiš.

Od prošle godine, Dijana se profesionalno bavi bacanjom kugle, tako da je još više vrimena posvetila onome što najviše voli.

Trening je dosta težak. Tu su zagrijavanja, znači trčanje, vižbe, teretana. Zimi je teže nego liti, rade se velika ponavljanja priko 40 hitaca (prid takmičenja onda je to manji broj), a mi svakako treniramo napolju, jel nemamo uslove za treninge u zatvorenom. Kugla se može bacati na dva načina – kružnom tehnikom, koju žene ritko koriste i obično, klasičan izbačaj. Kugle su razne težine, za pionire su od 2 kg, za juniorke 3 i seniorke 4 kile, (dok muška teži 7 kilograma). Isto tako, kilaža takmičara mora bit zadovoljavajuća, ne mož biti ni mršav, ni debo. Izrana mora bit pravilna, sa puno vitamina.

Na Balkanijadi u Atini u dvorani je osvojila svoj lični rekord od 15,30 meteri. U proseku godišnje nastupa na 17 takmičenja, a od toga ima 13 ili 14 pobeda.

Svakako je drugačije takmičiti se na domaćem terenu i u gostima, na otvorenom il zatvorenom prostoru. U početku bilo je jako čudno. Na primer, na Balkanijadi u Novom Sadu bilo je oko 5.000 ljudi. Sada to postaje rutina, tako da je puno opuštenije na takmičenjima.

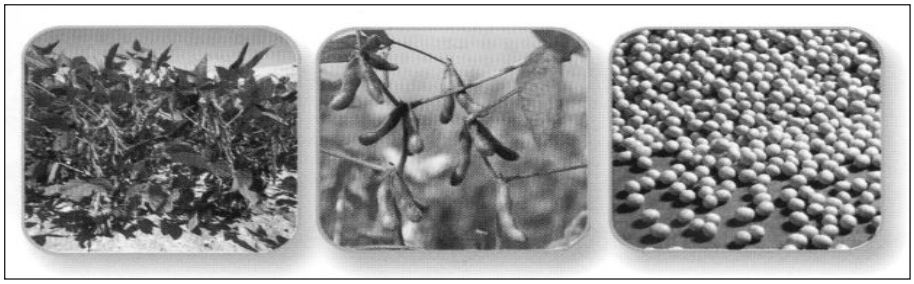
Sada se pripremam za nova takmičenja, koja počinju u aprilu, maju. Prvi nastup će biti u Senti na Kupu Mađarsoa, di dolaze mnogi takmičari iz okolni zemalja. A prvih deset najbolji dobijaju i novčane nagrade. Takođe me očekuje kup Srbije, zatim takmičenja sa reprezentacijom, kao što je na primer Kup Evrope u junu u Italiji i Balkanijada u Ukrajini. Isto tako planiram da ove godine ispunim uslov za Olimpijadu 17,30 meteri. Iz tog razloga tražimo sponzore ili stipendiju, koja bi u velikoj miri doprinela, da se pripreme za ova takmičenja što kvalitetnije obave, da iskosritim priliku i na nikoliko dana odem u Hrvatsku kod trenera Ivančića, čiji saviti bi i te kako dobro došli.

Livia Tričko Stantić

Piše: dr Andrija Peić Tukuljac

UVEĆAT POVRŠINE POD SOJOM

Proizvodnja soje dobija sve veći značaj, jel obezbiđiva značajne količine proteina za izranu. U novije vrime proteini soje pored tog što se koriste za stočnu izranu osnov su u makrobiotskoj izrani i proizvodnji rane, te se koriste i u ljudskoj izrani.

Priko 70% proteina koje čovičanstvo koristi u izrani biljnog je porikla, a od tog 50% se dobija od soje. Pored navedenog, soja je dobar pridusiv, jel obezbiđiva priko 100 kg azota po ha, azotofiksacijom. Dobar je pridusiv, jel ostavlja zemljište s dobrom strukturom.

Za proizvodnju soje važna je zemljišna i relativna vlažnost vazduva. Visina relativne vlažnosti vazduva je posebno važna u fazi cvatanja i nalivanja zrna. Brojni ogledi su pokazali da je niska proizvodnja soje uzrokovana sušom, koja izaziva prirano sušenje listova, umanjiva se fotosintetska površina i dobija se sitno zrno. Pri niskoj relativnoj vlažnosti vazduva ne dolazi do oplodnje cvatova, smanjiva se broj mavuna a tim i prinos.

Misto soje u plodoredu

Kako se kod cincokreta intenzivno javljaje bolesti truljenja korena i glave, te pigavost lista i stabla, što je u poslidnji nikoliko godina umanjilo prinos za 30 pa i 40%, ko i pojavom volovoda, mora doć do smanjenja površina pod cincokretom a uvećat površine pod sojom.

Soju triba uzgajat u plodoredu a najbolji pridusivi su strna žita, jel se posli njevog skidanja mož blagovrimeno i dobro pripremit zemljište. Kuruz je dobar pridusiv ako nisu korišćeni triazini za suzbijanje korova. Šećerna ripa je loš pridusiv u sušnim godinama. Posli cincokreta, šećerne ripe i leguminoza ne triba sijat soju jel imaje iste bolesti pa i štetočine. Soja je dobar pridusiv za sve kulture.

Obrada zemljišta

Ako se soja gaji posli strnjina obavezno je ugarenje i zaoravanje žetveni ostataka rad suzbijanja štetočina i korova. Duboko oranje triba izvršit što ranije u jesen, da bi se zemljište stabilizovalo i tokom zime dobro izmrzlo.

Kod pridsitvene pripreme potribno je zemljište isitniti sa sitvospremačom, a triba ga i poravnat da ne bi došlo do veliki gubitaka prilikom žetve. Na neravnom zemljištu donje mahune ostaju neobrane što znatno povećava gubitke.

Đubrenje

Na osnovu brojni ogleda ko i na osnovu iskustva iz prakse došlo se do saznanja da efekat đubrenja zavisi od plodnosti zemljišta. Na bazi sadržaja ranjivi materija u zemljištu i planiranog prinosa sa kojim se hranivo iznosi utvrđiva se potriba u đubrenju. U globalu soja se đubri sa oko 350 kg NPK đubriva 8:24:16 jel slično. Ukupna količina đubriva mož se unet prid osnovnu obradu jel 100 kg u pridsitvenoj pripremi. Soja se ne prihranjiva, osim ako izostane formiranje kvržica na korenu.

Sitva soje

Neuspila proizvodnja soje uzrokovana je najčešće propustima u sitvi, bilo da je rič o dubini sitve, jel neispravnosti sijačice. Kad je rič o sortimentu zadovoljavajuće prinose daju domaće sridnjestartne sorte, Ravnica, Vojvođanka, Balkan i dr.

Najpovoljnije vrime za sitvu soje je kad se površinski sloj zemljišta zagrije iznad 10 step. C, a to je vrime kad se sije i kuruz. U područjima sa višim temperaturama i manjim količinama padavina ko što je naše, ranija sitva utiče na obrazovanje većeg broja mavuna ko i zrna u mavuni. Sitvu triba obavit pneumatskim sijačicama na razmak redova 35 do 50 cm. U našim uslovima kad se mož tokom lita javit suša, sigurnija je sitva s većim razmakom redova i manjom gustinom sklopa.

Optimalna gustina sklopa kod različiti sorti je različita. Za rane sorte 500 do 600 iljada biljaka po ha, za sridnje rane 450 do 500 iljada a kasne sorte 400 iljada biljaka po ha. Dubina sitve je 3 do 4 cm na težim, a 4 do 5 cm na lakim zemljištima.

Niga usiva

Dobro je izvršit kultiviranje rad suzbijanja pokorice i provitravanja to jest disanja korenovog sistema. Istovrimeno se suzbijaje i iznikli korovi.

Za suzbijanje korova koristi se Tefgal u inkorporaciji 1,5 do 2 litra po ha. Suzbija jednogodišnje širokolisne i uskolisne korove. U inkorporaciji se takođe koristi Gamit 4-EC 0,75 litara po ha jel Zanat 4 do 6 litara po ha, a suzbijaje jednogodišnje uskolisne i širokolisne korove. Posli sitve, prija nicanja, jednogodišnji travni i širokolisni korovi suzbijaje se Acetogalom 1,8 litara po ha plus Prometrin SP 2 litre po ha, jel Reley Plus 1,8 litara po ha plus Prometrin SC 2 litre po ha. Ritam suzbija uskolisne i širokolisne korove sa 0,8 litara po ha a Galolin kombi jednogodišnje uskolisne i širokolisne korove.

U fazi vegetacije jednogodišnji travni i širokolisni korovi u soji u fazi jedan do tri troliske se suzbijaje Gamit 4-EC 0,5 litara po ha plus Galbenon 2 litre po ha, jel Ritam 0,5 litara po ha plus Galenon 2 litre po ha. Dynam 75-WG suzbija jednogodišnje uskolisne i širokolisne korove u soji u količini 0,08 kg po ha, kad je soja u fazi od jednog do tri troliske. Za suzbijanje divljeg sirka iz rizoma, pirevine i zubače koristi se Gallant Super 1 do 1,2 litra po ha, kao i Focus Ultra 1,5 do 2 litra po ha.

Za suzbijanje zemljišni štetočina koristi se Posse 25-EC 4 litre po ha jel Talstar 0,5 litre po ha tretiranjom u redove. Za suzbijanje razni pipa i sovica koristi se Cimogal 1 do 1,5 litre po ha.

Skidanje usiva

Kod kombajniranja soje triba vodit računa da se heder spušti što niže, da bi se pokupile mavune s dolnjeg dila stabla i da vlaga bude ispod 14%.

Gubitak soje uslid visokog reza kose:

Visina reza kose	Gubitak kg/ha	Gubitak u % u odnosu na prinos
12	155	3,34
14,2	186	4,01
15,2	336	7,24
18	423	9,12

ŠAHOVSKI MOZAIK

Pripremio: ***velemajstor Nikola Sedlak***

NATAŠA BOJKOVIĆ I MARKUŠ ROBERT SE KVALIFIKOVALI NA SVETSKI KUP

U lepom nemačkom gradu Drezdenu 3.4-16.4. održano je Evropsko pojedinačno seniorsko prvenstvo u muškoj i ženskoj konkurenciji. U konkurenciji seniora učestvovalo je preko 400 igrača od kojih je bilo oko 200 velemajstora a u ženskoj 150 igračica, koji su došli sa ciljem da se kvalifikuju na Svetski kup, koji se krajem godine održava u Khanti Mansijsku u Sibiru. U propozicijama takmičenja bilo je da se kvalifikuju 33 igrača, a potom su organizatori napravili veliki propust jer su pred kraj turnira objavili da idu ipak samo 29, što je izazvalo skandal. Od naših šahista učestvovali su Branko Damljanović, Dragan Šolak, Robert Markuš i Nikola Sedlak u muškoj i Nataša Bojković,I*rena Coluskina, Ana Benderać* i Danijela Zarković sada udata Von Wantoch-Rekowski u ženskoj konkurenciji.

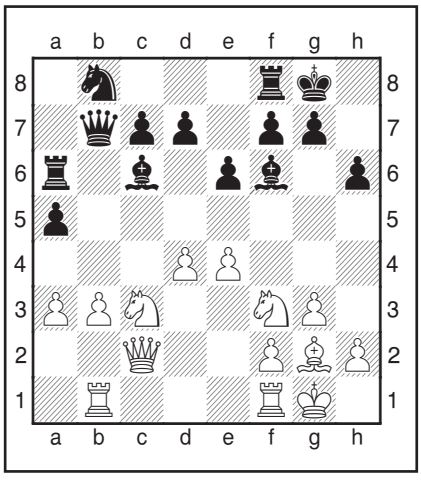
Veliki uspeh ostvarili su Nataša Bojković i Robert Markuš koji su se kvalifikovali na Svetski kup. Nataši Bojković je to uspelo direktno na osnovu plasmana jer je podelila od 5-19 mesta sa 7,5 poena, dok je Robert Markuš sa istim brojem poena izborio pravo na kvalifikacioni meč sa ruskim velemajstorom Aleksandrom Halifmanom, koji nije došao na meč u znak protesta protiv odluke Evropske šahovske federacije da naknadno smanji broj kvalifikacionih mesta sa 33 na 29. U muškoj konkurenciji neizvesnost je vladala do poslednjeg kola, jer su Robert Markuš, Nikola Sedlak i Dragan Šolak u poslednje kolo ušli sa šansama da se kvalifikuju za Svetski kup. Svima je bila potrebna pobeda u poslednjem kolu, kako bi se izborio plasman na svetski kup. Najlakšeg protivnika Postny Evgenija iz Izraela dobio je Markuš, dok su dosta teži posao imali Šolak i Sedlak koji su za protivnike dobili vrhunske velemajstore Timofejeva Artioma odnosno Kirila Georgijeva. Markuš je dobio, dok su Šolak i Sedlak remizirali i tako ostali bez plasmana. Branko Damljanović se posle slabijeg starta popravio u poslednjim kolima i došao do 7 poena. Kad se sumiraju rezultati i igra naših seniora može se biti zadovoljan, jer je Markuš sa 7,5 poena iz 11 partija izborio plasman na Svetski kup dok su Sedlak, Šolak i Damljanović sa 7 poena iz 11 partija bili na svega poen zaostatka iza prvaka Evrope. U ženskoj konkurenciji sem Nataše Bojković koja je ostvarila plasman na svetski kup ostale igračice su ostvarile prosečne rezultate. Na turnirima sa ovolikim brojem učesnika, 11 kola po švajcarskom sistemu je mali broj kola i ne daje realan odraz snaga i uvodi faktor sreće u igru. Uslovi za igru su bili dobri i pored velikog broja učesnika. Novi evropski prvak je velemajstor Tkačijev Vladislav iz Rusije, dok su srebrnu i bronzanu medalju osvojili Sutovski Emil iz Izraela i Jakovenko Dmitri iz Rusije sa po 7,5 iz 11 partija. Kod žena je ubedljivo pobedila Tatjana Kosintseva sa 10 iz 11, dok je srebrnu medalju osvojila Antonaeta Stefanova iz Bugarske i bronzanu medalju Nadezda Kosintseva sa po 8 iz 11 partija.

Prikazaću vam partiju između naseg velemajstora Markuš Roberta i Izraelskog velemajstora Postny Evgenija. Igrana je u poslednjem kolu kada se direktno odlučivalo o plasmanu na Svetsko prvenstvo. U ovakvim partijama manje je bitna šahovska spremnost, dok je od ogromne važnosti psihologija, mirnoća u odlučujućim momentima koju je Markuš imao dok se njegov protivnik pokazao psihološki nestabilan.

Markuš,Robert - Postny,Evgeny

8 th ch-Euro Dresden

1.d4 ♘f6 2.c4 e6 3.♘f3 b6 Ovo su uvodni potezi u daminu indijku koja se vrlo često primenjuje i na najvišem nivou. **4.g3 a6 5.b3 b5?!** Po

sahovskoj teoriji ovaj potez smatra se slabijim i daje belome određenu prednost. **6.cxb5 xb5 7. g2 c6 8.0–0 a5** Crni ovim potezom želi da se oslobodi slabog pešaka putem a4 ,dok beli to ne dozvoljava. **9.a3 e7** [U slučaju 9...a4 islo bi 10.b4] **10.♘c3 c8** Crni želi prebaciti damu na b7 i na taj način bori se protiv poteza e4 posle koga bi beli stvorio jak centar. **11. c2 b7 12. g5** Odlična ideja. Markuš se odlučuje da se odrekne lovačkog para koji u ovom tipu pozicije neće značiti puno, ali uspeva sagraditi centar putem e4. **12...h6 13. xf6 xf6 14.e4** Beli je ostvario svoju zamisao.Prednost je vidljiva sada sve figure crnog na daminom krilu stoje nezgrapno a beli će stalno pretiti sa udarom d5 ili b4–b5. **14...0–0 15.♖ab1 ♖a6?** Diagram

Gruba greška koja je i odlučila konačan ishod partije. Ideja poslednjeg poteza crnog bila je da se prebaci top na b6 i potom da se razvije skakač na a6 , posle čega bi pozicija crnog izgledala pristojno. **16.b4!** Posle ovog jednostavnog poteza crni je prinuđen dati kvalitet jer mu preti dvojni udar putem b5. **16...axb4 17.axb4 ♖a3** [U slučaju 17... b5 beli dobija na zanimljiv način 18.e5 xf1 19. xf1 e7 20.♘g5! i crni je prinuđen dati damu jer preti mat na h7.] **18.b5 ♖xc3 19. xc3 xe4 20.♘e1!** Još jedan lep tehnički potez koji u korenu seče sve kontrašanse crnog. Posle ovog poteza crni je prinuđen izmenjati svoju najaktivniju figuru. **20...♖c8 21. xe4 xe4 22.♘f3 c5** Crni više nema šta da izgubi i igra na sve ili ništa. **23. e3 f5 24.dxc5 ♖xc5 25. f4!** Posle ovog poteza crni više nema o čemu da sanja jer je iznudjen promeniti dame zato što visi crni skakač na b8. **25... xf4 26.gxf4 f8 27.♖fc1 e7 28.♘e5 e8 29.♘d3 ♖xc1+ 30.♖xc1 d8 31. g2 f6 32. f3 a3 33.♖c3 d6 34.h4 h5 35.♘c5 1–0**

Dragan Tovarišić: HOROSKOP za MAJ

OVAN: Ako vam još nisu počeli pristizat blagodeti svi iskušenja od ranije, kako na profesionalnom, tako i na emotivnom planu, tokom ovog miseca bi tribalo, pa ćete napokon bit zadovoljni svojim finansijskim i emotivnim statusom.

BIK: Na poslovnom i finansijskom planu ovo bi tribo bit tušta uspišan perijod, a vaša zarada zavisi od dobri komunikacija, prodaje i marketinga, pri čem početkom miseca morate rišit još uvik nerišene probleme. Čerez tog nećete imat vrimena za ljubav.

BLIZANCI: Vaši poslovni talenti krajom miseca će lakše isplivavat na površinu i lakše ćete realizovat poslovne šanse, a pomoć možte očekivat i od velikog broja prijatelja na važnim mistima. Na polju ljubavi bićete znatno realniji u sagledavanju vašeg partnera.

RAK: Možte očekivat zdravo dobar perijod, posebno po pitanju karijere i novaca, šta će vam omogućit materijalni napridak, put u inostranstvo i proširenje duhovni vidika. U ljubavi težite ka ličnoj slobodi, pa partneri Rakova koji to ne svate i ne popušte uzde lako mogu ostat brez nji.

LAV: Ovaj perijod mož donit par stresni situacija, više čerez potribe da ne izgubite kompas i uspavate se, posibno kad se radi o promini svoji radni aktivnosti el radnog mista. U ljubavi vam triba više slobode i seksualne energije.

DIVICA: Brez obzira na velika iskušenja i izazove, uspićete ostvarit svoju sriću, šta ćete u potpunosti zaslužit i čerez tog će vam bit draža i slađa. Najznačajnija dešavanja možte očekivat na polju ljubavi, posibno braka, i odnosa sa javnošću.

VAGA: Veliko zadovoljstvo pronalazite u radnim aktivnostima, čerez tog šta i pored napornog rada uspivate doć do značajni rezultata, možbit sa malim zakašnjenjom. Na emotivnom planu moguće su dublje spoznaje ljubavi, razvodi i raskidi.

ŠKORPIJA: Ovog miseca biće potribno izvršit reorganizaciju i napravit reda na polju finansija, ovladat upravljanjem s novcima. Stoje vam i izazovni aspekti za ulazak u finansijske špekulacije. Vaša emotivna scena mož bit prilično statična, čerez tog šta je većina vas već ostvarila velike promine, pa vam ostaje uživanje u postignutom statusu.

STRILAC: Trpite značajne promine kojima se morate prilagodit i kroz koje morate proć da bi kasnije mogli uživat punim plućima. Zbog tog i ovaj perijod privatite sa radošću, brez obzira šta ćete nosit težak teret uzbrdo. Slobodni Strilci mogu uplovit u bračne vode el novu vezu.

JARAC: Imate velike šanse za prominu posla, posebno krajom miseca, više iz želje za provirom svoji mogućnosti nego šta vas taj poso stvarno zanima. U ljubavi nećete moć ništa pridvidit i uzaludno pravite planove. Uživajte u onom što vam se nudi.

VODOLIJA: Za pritpostavit je da ste već rišili problem zaposlenja, a ako još uvik niste mož vam se ukazat više prilika, od koji ćete izabrat onu šta vam se najviše dopada. Iskušenja vaši emocija su prošla i sad tribate prilagođavat se jedno drugom i slobodno izražavat svoju volju.

RIBE: Premda ste virovatno već ostvarili značajan rezultat i dalje se okružujete značajnim osobama i dobijate nove poslovne prilike, na šta pravilno reagujete i realizujete ji svojim radom. Ljubav neće bit u vašoj sridini pažnje, šta ne znači da je neće bit, nego da ste zadovoljni trenutnim statusom.

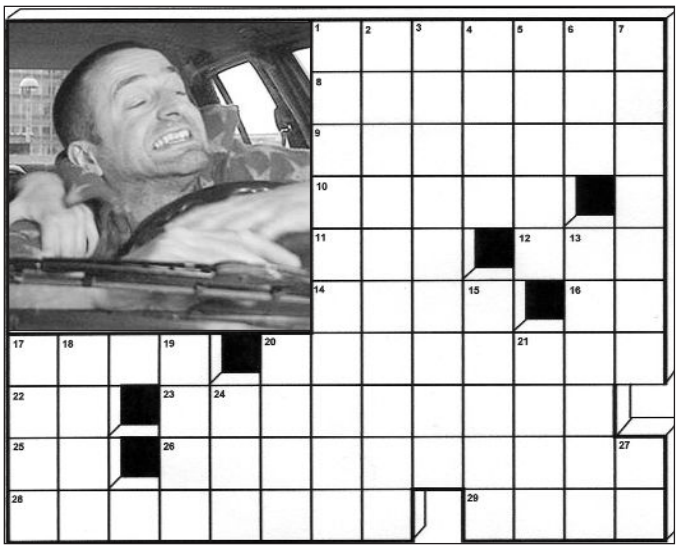
Dragan Tovarišić

U K R Š T E N E R E Č I

VODORAVNO: 1. Davati cvet; 8. Muško ime; 9. Naša prva glumica; 10. Mesto na zapadu Rumunije; 11. Grad u Finskoj; 12. Uzvik negodovanja; 14. Starorimsko žensko ime; 16. Zmijski otrov; 17. Ukopavanje; 20. Davaoci; 22. Auto-oznaka za Šabac; 23. Dizalice; 25. Šampion; 26. Iritirati, zadirkivati; 28. Uzrečica: to jest; 29. Mesto u Sremu;

USPRAVNO: **1. Naš glumac sa slike, Zoran**; 2. Stručnjaci za bolesti životinja; 3. Vrsta stručnih radova; 4. Crtice u pisanju; 5. Žensko ime; 6. Nadimak pesnika Ujevića; 7. Reka u Aziji; 13. Smirivati; 15. Konji u narodnim pesmama; 17. Koji ima velike uši; 18. Blagajna; 19. Nekadašnji košarkaški stručnjak, Vladimir; 20. Očevi roditelja; 21. Satnica; 24. Kućni bog kod starih Rimljana; 27. Jaram.

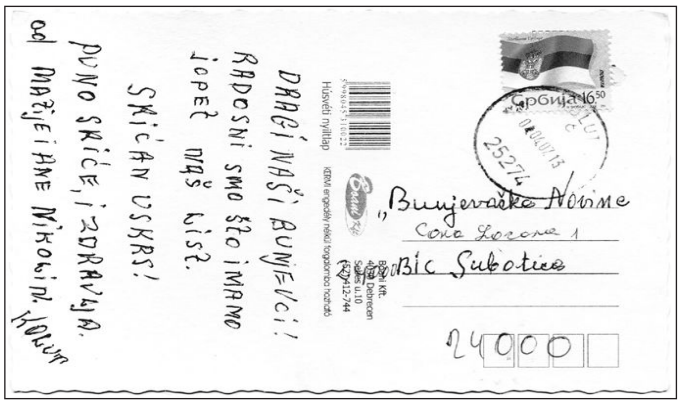
Dragan Tovarišić

REŠENJE IZ PROŠLOG BROJA:

VODORAVNO: strepnje, Poaro, k, Arbanas, Roar, Le, TNT, var, at, ten, VUJASINOVIĆ, c, ojaditi, om, se, jatagani, O' Tul, amoral, rakovi.

PISMA ČITALACA

Kogod što smo i obećali, objavljivamo vaša pisma. Ovaj put, to je čestitka, koja nam je stigla iz okoline Sombora. Fala na pofalama, i trudićemo se iz miseca u misec bit što bolji.

Dragi naši čitaoci, javljajte nam se i dalje. Mi smo tu čerez vas!

Čikos Štampa

Preduzeće za zapošljavanje i rehabilitaciju invalidnih lica

HEIDELBERG
četvorobojna štampa

Xerox
digitalna stampa

Reklamni materijali, prospekti
Knjige, brošure, novine, časopisi
Kompjuterski beskonačni obrasci
Obrasci za platni promet
Kutije malog formata
Školski pribor - sveske
Vizit karte, pozivnice
Blokovska roba

15 godina!

K23

EURO alfa
Marketing agencija

Subotica, Rose Miličević 1.
tel: 024/670-730, fax: 670-125
e-mail: citycable@eunet.rs

Usluge reklame na Tv, radio i štampanim medijima Srbije

RADIO City TELEVIZIJA

Na dobrim talasima od 0 do 24

CITY RADIO 106,4 MHZ
CITY FOLK RADIO 97,0 MHZ

